

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI OBEJMUJĄCY TEREN GMINY STRYZÓW NA LATA 2017-2020

PODKARPACKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
ul. Rynek 11, 38-100 Strzyżów
tel. (017) 252-44-01, 252-44-02
fax: (017) 252-44-17

Załącznik nr .....

do pisma/postanowienia/decyzji

L.dz. UOZ-RZ - RDz. 5120.4. 2017

z dnia 8.06.2017r.

Z upoważnienia
Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Wojciech Podubny
Zastępca Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Małgorzata Bobek

SPIS TREŚCI

WSTĘP	- 3 -
1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI I ZWIĄZKI Z INNYMI DOKUMENTAMI.....	- 4 -
2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE..	- 4 -
3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	- 8 -
3.1 NA POZIOMIE KRAJOWYM.....	- 8 -
3.2 NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA	- 11 -
3.3 NA POZIOMIE POWIATU.....	- 13 -
3.4 RELACJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY (ANALIZA DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH GMINY).....	- 14 -
4. CHARAKTERYSTYKA ZASOBU I STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY STRZYŻÓW	- 19 -
4.1 ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY	- 19 -
4.2 KRAJOBRAZ KULTUROWY.....	- 30 -
4.2.1 ZABYTKI RUCHOME	- 31 -
4.2.2 ZABYTKI NIERUCHOME.....	- 34 -
4.2.3 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	- 36 -
4.2.4 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH	- 37 -
4.2.5 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY	- 39 -
4.2.6 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	- 39 -
4.2.7 ZABYTKI O NAJWIĘKSZYM ZNACZENIU DLA GMINY STRZYŻÓW	- 41 -
5 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.....	- 55 -
6 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	- 56 -
7 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ..	62
8 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	63
9 ANEKSY	64

WSTĘP

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Strzyżów jest dokumentem uzupełniającym do innych aktów planowania w gminie takich jak: Strategia Rozwoju Gminy Strzyżów na lata 2016-2025, Program Gospodarczy na lata 2011-2014, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Strzyżów, Studium Historyczno-urbanistyczne do MPZP Śródmieścia, Plany Odnowy Wsi Gminy Strzyżów w którym jednym z priorytetów jest dbałość o zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy jako jednostki podziału administracyjnego. Nie odnoszą się do samorządu gminy, ponieważ bezpośredni wpływ na działalność instytucji sprawujących w różnej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony tylko do nielicznych obiektów. Program ten organizuje warunki współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i wojewódzkim konserwatorem zabytków. Współpraca ta rozwijana w kolejnych latach powinna przynieść lokalnej społeczności wymierne korzyści w postaci zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego w stanie jak najbardziej zbliżonym do pierwotnego kształtu.

Niniejszy program to nie tylko wypełnienie ustawowego obowiązku, ale przede wszystkim ma on służyć rozwojowi miasta poprzez:

- poprawę stanu zachowania zabytków;
- eksponowanie walorów zabytkowych krajobrazu kulturowego;
- podnoszenie świadomości ochrony dziedzictwa kulturowego wśród społeczeństwa;
- wykorzystanie i udostępnienie zabytków na potrzeby mieszkańców i turystów.

Kluczowym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Strzyżów, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Istotnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy jak najszerszym uczestnictwie mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem samorządu jest pobudzanie i tworzenie mechanizmów regulujących

kwestie tego rodzaju opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI I ZWIĄZKI Z INNYMI DOKUMENTAMI

Podstawę prawną opracowania stanowi art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, ze zm.):

Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Miejska w Strzyżowie po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzcze dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki,

które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”. Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.).

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 ze zm.) zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Ponadto istotne są uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

1. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 ze zm.),
2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 ze zm.),
3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zm.),
4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.),
5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2010 r. Nr 102, poz. 651 ze zm.),
6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2001 Nr 13, poz. 123 ze zm.),
7. ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873 ze zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 ze zm.),
2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 ze zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

1. ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 ze zm.).

Wydaje się za zasadne uszczegółowienie w tym punkcie zapisów ww. ustawy, dotyczących zagadnień poruszanych i zawartych w Gminnym Programie Ochrony nad Zabytkami.

Ustawa, oprócz ww. podstawowych pojęć z zakresu swojej właściwości przedmiotowej, określa zakres, formy i sposoby ochrony zabytków: - według art. 4. Ustawy:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska;*

- zgodnie z art. 5. Ustawy:

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;*
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;*
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;*
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;*
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury;*

- w myśl art. 6. Ustawy:

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności:*
  - a) krajobrazami kulturowymi,*
  - b) układami urbanistycznymi, suralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
  - c) dziełami architektury i budownictwa,*
  - d) dziełami budownictwa obronnego,*
  - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
  - f) cmentarzami,*
  - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzielami oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W Ustawie znajdują się zapisy dotyczące form ochrony zabytków.

Art. 7. Ustawy mówi, iż:

Formami ochrony zabytków są:

1) wpis do rejestru zabytków;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa określa obowiązki oraz kompetencje samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Do obowiązków należy:

- prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków (art. 22, pkt. 4),
- sporządzanie na okres czteroletni Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (art. 87),
- uwzględnianie ochrony i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania (art. 18 i 19). W artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72 Ustawy zawarte są szczegółowe określenia obowiązków właścicieli zabytków, w tym też samorządu, dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Dokumenty, które zostały wzięte pod uwagę przy opracowywaniu niniejszego programu, zidentyfikowano na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym, co oznacza poziom województwa, oraz lokalnym. Tymi dokumentami są różnego rodzaju strategie, studia i programy.

3.1 NA POZIOMIE KRAJOWYM

Zgodnie z ustawą *o ochronie i opiece nad zabytkami* odniesiono się do zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju oraz dwóch programów, których przygotowanie pozostaje w kompetencji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

a. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta dnia 26 lipca 2001 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

W systemie strategicznych celów rozwoju i zagospodarowania przestrzennego kraju, określono między innymi główne motywy wyboru celów strategicznych, kreujących politykę' przestrzenną państwa. Jest wśród nich historyczna konieczność oraz szansa dynamizacji rozwoju i osiągnięcia na tej drodze europejskich standardów życia społeczeństwa poprzez istotne zwiększenie konkurencyjności gospodarki narodowej w otwartym systemie światowym. Tak sformułowany motyw i cel generalny wyznacza system celów z nim współzależnych. Jednym z nich jest ochrona dziedzictwa kulturowego, poprzez niekonfliktogenne

wkomponowanie zagospodarowania kraju, regionów, miast i osiedli w przestrzeń historyczną, która kształtowałaby i utrwała tożsamość polskiej przestrzeni w systemie europejskim.

W koncepcji zostało określonych 6 głównych celów, z czego jeden z nich został dedykowany ochronie dziedzictwa kulturowego.

Cel gospodarowania przestrzenią określono jako: *Kształtowanie struktur przestrzennych umożliwiających ochronę krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków przed zniszczeniem, degradacją, dewaloryzacją oraz podjęcie działań mających na celu udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu.*

Wskazano cztery kryteria kształtowania zagospodarowania przestrzennego:

- *przestrzenne oddalenie trwałych źródeł dewaloryzacji od obiektów dziedzictwa kulturowego;*
- *dostępność komunikacyjna krajobrazu kulturowego w sposób eksponujący jej najwyższe wartości i walory oraz przeciwdziałający jej degradacji;*
- *wkomponowanie obiektów dziedzictwa kulturowego narodu we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne;*
- *powiązanie funkcjonalno-przestrzenne obiektów dziedzictwa kulturowego z krajobrazem przyrodniczym.*

Koncepcja wskazuje na turystykę jako jeden z głównych elementów rozwoju gospodarczego kraju. Ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego została określona jako filar turystyki, zwłaszcza w wielkich miastach stanowiących centra cywilizacyjne i główne kierunki turystyki zagranicznej. Rewaloryzacja przestrzeni turystycznej, zagospodarowanie turystyczne transeuropejskich szlaków kulturowych, zwiększa atrakcyjności obiektów turystycznych oraz wspiera działania komercyjne sprzyjające wzrostowi środków na ochronę dziedzictwa.

b. Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004–2013

Narodowy program kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004–2013 jest elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004–2013. W 2005 roku MKiDN przygotowało uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020. Narodowy Program Kultury określa politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego do 2013 r.

Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Celami częściowymi programu są między innymi:

- *poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,*
- *kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,*
- *zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,*
- *promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,*
- *rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,*
- *tworzenie warunków do rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej.*

W programie sformułowano dwa priorytety działań.

- Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

W ramach tego priorytetu, drugie działanie zostało sformułowane jako *kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.* Działanie 3 to *zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych*

- Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu 2., jedno z działań przewiduje *rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.* Działanie będzie polegało na *podnoszeniu wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego oraz na rozwijaniu zainteresowań społeczeństwa problematyką ochrony zabytków.*

c. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie powinny zostać określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest obecnie opracowywany. W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określono siedem podstawowych zasad konserwatorskich:

- *primum non nocere (z łac. - po pierwsze nie szkodzić)*
- *maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),*

- *minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymanie się od działań niekoniecznych),*
- *usuwania tylko tego, co na oryginał działa niszcząco,*
- *czytelności i odróżnialności ingerencji,*
- *odwracalności metody i materiałów,*
- *wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.*

Zasady te stanowią podstawy działań konserwatorskich przy zabytkach podejmowanych przez wszystkie osoby działające w sferze opieki nad zabytkami.

3.2 NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA

Niniejszy program na poziomie wojewódzkim odnosi się do trzech dokumentów. Są nimi: Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie podkarpackim na lata 2014-2017, Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 oraz Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego i Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020.

Zadania wynikające ze strategii rozwoju Województwa Podkarpackiego:

W zakresie rewaloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturalnej, jako podstawa tworzenia produktu turystycznego regionu:

- ochrona i rewaloryzacja zabytkowych zespołów urbanistycznych województwa,
- ochrona i rewaloryzacja obiektów o wysokiej wartości historycznej w tym: architektury drewnianej, obiektów sakralnych i świeckich, parków zabytkowych,
- tworzenie szlaków kulturowych
- plany ochrony, studia historyczno – krajobrazowe, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, jako ważny element w rewaloryzacji i ochrony krajobrazu,
- dbałość o zachowanie miejscowej tradycji budownictwa.

a. Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020

„Województwo dysponuje krajobrazem kulturowym o wybitnych wartościach estetycznych, skupionym na niewielkiej, stosunkowo dobrze skomunikowanej wewnętrznie przestrzeni. Można, bez zbytniej przesady, określić województwo podkarpackie, jako: park kultury, skansen, wpisany w krajobraz naturalny: parków krajobrazowych, parków narodowych i rezerwatów przyrody. Szczególna cecha tego krajobrazu jest bogactwo warstw, tekstów kulturowych z przestrzeni kilku tysięcy lat, osadzonych w regionie położonym na „trasie wędrówek” prehistorycznych oraz nowożytnych ludów azjatyckich i europejskich, na

„ścieżce wojennej” militarnych podbojów i waśni narodowych, ale też, i przede wszystkim, na „trakcie pokojowym” twórczej koegzystencji i dialogu wielu religii i kultur: zachodniej i wschodniej (bizantyjskiej) Europy. Wyróżniającym województwo potencjałem jest wielowątkowe dziedzictwo kulturowe, wpisane w konteksty religijne i zachowane, częstokroć, w unikalnej formie (np. architektura drewniana) oraz zasoby współczesnej kultury regionu: twórcy, środowiska artystyczne i intelektualne, imprezy, instytucje, organizacje pozarządowe, etc.”

Podejmowanie działań w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego: w zakresie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:

- inicjowanie i wspieranie wspólnych projektów badawczych, edukacyjnych i edytorskich prezentujących i upowszechniających dziedzictwo kulturowe, w tym pogranicza polsko – słowacko – ukraińskiego (programy edukacyjne, trasy turystyczne, imprezy folklorystyczne, festyny archeologiczne itp.)
- zagospodarowanie, popularyzację i promocję obiektów zabytkowych oraz ich wykorzystanie, jako miejsc szczególnie atrakcyjnych turystycznie,
- realizację programu ochrony unikatowej drewnianej architektury sakralnej: rzymskokatolickiej, grekokatolickiej i prawosławnej, jako obiektów będących dla regionu i pogranicza polsko -słowacko – ukraińskiego wyznacznikiem tożsamości kulturowej, specyficznym przykładem wielowiekowej linii rozwojowej tradycyjnych świątyń drewnianych, obiektów dokumentujących lokalną tożsamość religijno – kulturową
- przygotowanie propozycji obiektów do wpisania na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, w tym najcenniejszych obiektów cerkiewnej architektury drewnianej na pograniczu polsko – słowacko – ukraińskim oraz unikatowego zespołu fortecznego Twierdzy Przemyśl; podjęcie działań służących ich ochronie,
- przygotowanie programu ochrony zabytkowych cmentarzy, ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy wojskowych z okresu I wojny światowej oraz kirkutów jako ważnych elementów dziedzictwa kulturowego
- ochronę zabytkowego krajobrazu, głównie parków rezydencjonalnych w Polsce i na Ukrainie,
- ochronę zabytków ruchomych (wspieranie rozwoju pracowni konserwatorskich w muzeach, unowocześnianie metod gromadzenia, inwentaryzowania i opracowywania zbiorów, wspieranie inwestycji remontowych w celu poprawy bezpieczeństwa zbiorów muzealnych),
- wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów
- publikowanie materiałów dokumentujących i popularyzujących dziedzictwo i krajobraz kulturowy.

b. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014 - 2020

Celem działania jest przywrócenie funkcji gospodarczo - społecznych strukturom wymagającym rewitalizacji.

Działanie koncentrować się będzie przede wszystkim na:

- rewitalizacji miast i terenów zurbanizowanych (infrastruktury mieszkaniowej i lokalowej, podstawowej infrastruktury technicznej, w tym infrastruktury wodno-ściekowej, gazowej, elektrycznej; poprawa funkcjonalności dróg oraz infrastruktury dla pieszych, prowadzenie prac renowacyjnych i wzrost estetyki funkcjonalnej przestrzeni publicznej, zagospodarowanie pustych przestrzeni, rozwijanie infrastruktury turystycznej i kulturalnej, w tym adaptacja budynków zabytkowych i historycznych z przeznaczeniem na działalność gospodarczą oraz publiczną; zakładanie lub poprawa systemów oświetlenia i monitoringu; zagospodarowanie terenów śródmiejskich, ciągów wzdłuż głównych tras komunikacyjnych, uzbrojenie terenów związane z doprowadzeniem podstawowej infrastruktury liniowej oraz dróg wewnętrznych, tworzenie parków i ogrodów oraz odnowa istniejących terenów zielonych),
- zachowaniu, ochronie, rewitalizacji oraz zabezpieczeniu przed zagrożeniami obiektów dziedzictwa, przyrodniczego, w szczególności parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, pomników przyrody, obszarów chronionego krajobrazu, obszarów Natura 2000 itp.

3.3 Na poziomie powiatu

Gminny Program Ochrony Zabytków na poziomie powiatu odnosi się do *Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Strzyżowskiego*, przyjętego 30.06.2015 r. przed Radę Powiatu Strzyżowskiego. Przedmiotem tego opracowania jest dziedzictwo kulturowe znajdujące się w granicach administracyjnych powiatu strzyżowskiego, natomiast celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Działania te uwzględniają uwarunkowania ochrony zabytków dotyczące krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej. Nadrzędnym celem jest zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania. To jest możliwe dzięki prowadzeniu i aktualizowaniu ewidencji zabytków na terenie powiatu strzyżowskiego.

3.4 RELACJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY (ANALIZA DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH GMINY)

a. Strategia Rozwoju Gminy Strzyżów na lata 2016–2025

Strategia jest podstawowym dokumentem planistycznym, długookresowym, który przedstawia obecną sytuację gminy Strzyżów, jednocześnie określając priorytety i kierunki działań, jakie sobie wytycza na okres najbliższych lat. Dokument ten stanowi, iż dobrze rozwinięta infrastruktura w szerokim zakresie znaczeniowym to podstawowy czynnik konkurencyjności i atrakcyjności regionu. Zostały w niej zawarte cele strategiczne i kierunki działań oraz wizja Strzyżowa w Unii Europejskiej.

„Strategia Rozwoju Gminy Strzyżów na lata 2016-2025”, jest dokumentem określającym wizję naszego miasta. W strategii wyszczególniono następujące cele rozwoju miasta:

- stworzenie szans i warunków dla wzmocnienia miasta jako ośrodka obsługi mieszkańców regionu,
- wzmocnienie miasta jako ośrodka kulturalnego i turystycznego o znaczeniu ponadlokalnym,
- doskonalenie funkcjonowania istniejących struktur przestrzennych i poprawa ładu przestrzennego oraz tworzenie nowych struktur przyjaznych ludziom i środowisku,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznie ukształtowanego specyficznego krajobrazu miasta, harmonizowanie rozwoju z walorami krajobrazu,
- zachowanie i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego,
- usprawnienie funkcjonowania układu komunikacyjnego,
- poprawa stanu wyposażenia w infrastrukturę techniczną

Jednym z celów głównych *Strategii Rozwoju Gminy Strzyżów na lata 2016-2025* jest:

„Zapewnienie zrównoważonego rozwoju gminy poprzez zintegrowane działania nastawione na rozwój kultury, sportu i turystyki”, w którym wyróżniono cele szczegółowe:

- wzmocnienie potencjału infrastrukturalnego gminy m.in. poprzez podniesienie atrakcyjności turystycznej kolejowego Tunelu Schronowego dzięki rozbudowie infrastruktury przy obiekcie Tunel Schronowy; stworzenie szlaku historycznego łączącego dwa obiekty Strzyżów i Stępinę oraz zwiększenie atrakcyjności Tunelu Schronowego poprzez rozbudowę ekspozycji.
- podjęcie zintegrowanych działań informacyjno-promocyjnych m.in. poprzez oznakowanie obiektów historycznych, utworzenie informacji turystycznej, podjęcie działań promujących produkty regionalne

-podjęcie działań rozwijających kapitał społeczny gminy m.in. poprzez zwiększenie wydatków budżetowych na kulturę – stworzenie funduszu celowego na zakup eksponatów do muzeum; stworzenie funduszu celowego na modernizację (konserwację) eksponatów; stworzenie publikacji o regionie o charakterze naukowym digitalizację historyczna (historycznych) dokumentów regionalnych.

b. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenu „CENTRUM STRZYŻOWA”

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego jest jednym z zagadnień, o których stanowi ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym. Ma on wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Podstawowym celem miejscowego planu jest zagwarantowanie optymalnego ładu przestrzennego. Pochodnymi, ale równie ważnymi, są przesłanki ekonomiczne i społeczne. Cele ekonomiczne wiążą się z racjonalnym gospodarowaniem, zmierzającym do efektywnego wykorzystania gruntów. Realizacją celów społecznych natomiast osiąga się przez połączenie wszystkich czynników mających wpływ na harmonijny rozwój gospodarczy. Należy podkreślić, iż kształtowanie ładu w przestrzeni przez plan miejscowy jest możliwe dopiero po jego wejściu w życie. Warunkiem tego z kolei, jest – jak w przypadku wszystkich przepisów powszechnie obowiązujących, do których należą plany miejscowe – ich ogłoszenie (po uchwaleniu) w sposób prawem przewidziany. A więc dopiero po ogłoszeniu planu w Dzienniku Urzędowym Województwa, akt ten może rodzić skutki prawne dla jego adresatów, czyli kształtować ład przestrzenny w gminie.

W planie ustalone zostały także zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów komunikacji i infrastruktury technicznej. Ustalono, iż na drogach publicznych nakazuje się wolnostojące oświetlenie dróg z dostosowaniem stylowym do miejskich systemów oświetlenia na obszarze „Rynku”, elementy zagospodarowania i małej architektury, oświetlenie, znaki informacyjne, itp. Dostosować stylowo do całości zabudowy przyległej. Obszar objęty planem przewidziany jest także do uzbrojenia w miejską sieć wodociągową, kanalizację sanitarną i deszczową, elektroenergetyczną, gazową i ciepłą. Istniejące sieci i urządzenia infrastruktury technicznej mogą podlegać likwidacji, przebudowie i rozbudowie.

Programem rewitalizacji objęto wyznaczony obszar miasta. Przyjęty został podział rewitalizowanego obszaru na pięć stref:

- A** strefa pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej,
- B** strefa ochrony zachowanych elementów zabytkowych,
- E** strefa ochrony ekspozycji zabytkowego zespołu miejskiego,
- K** strefa ochrony krajobrazu,

W strefa obserwacji archeologicznych.

Strefa „A” - pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej.

Strefa „A-1” ustalona została dla części obecnego Śródmieścia, w miejscu gdzie lokowany był XIV wieczny Strzyżów, oraz dla obszaru o który został poszerzony w 1480 r. tzn. dla małego rynku.

Strefa ta swym zasięgiem obejmuje prawie w całości (z wyłączeniem obszaru w rejonie Urzędu Miejskiego oraz Szpitala Powiatowego ze względu na brak elementów historycznych), z zachowanym dużym stopniu średniowiecznym układem planistycznym. obszar ten został ukształtowany w długotrwałym procesie historycznym. Zachowana została historyczna kompozycja przestrzenna, w której dużą rolę odgrywa rozplanowanie, zabytkowa zabudowa wraz z dobrze zachowanymi pozostałościami dawnego ukształtowania terenu i zieleni.

Na obszarze tym znajduje się ponad 70 obiektów zabytkowych, co stanowi około 50% obiektów wpisanych do rejestru zabytków usytuowanych w granicach miasta. Na tym obszarze dużą rolę odgrywają dominanty wysokościowe i kompozycyjne. Zalicza się tu przede wszystkim:

- Zespół kościoła farnego z wolno stojącą wieżą, plebanią, domem parafialnym i wikarówką,
- Synagoga staromiejska,
- Rynek staromiejski wraz z wychodzącymi z niego ulicami Słowackiego i Sobieskiego początkowych ich fragmentach, związanych nierozdzielnie z zabudową pierzei przyrynkowych,
- Kościół i klasztor ss. Serafitek.

Część ta jest szczególnie bogato ukształtowana oraz cechuje się silnymi związkami architektury i krajobrazu. Wartości te zostały zakłócone przez nieprzemyślaną działalność inwestycyjną i nietrafne lokalizacje. W zabytkowej części Strzyżowa znajdują się liczne interesujące wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, które tworzą ciągi kompozycyjne. Charakteryzują się one oryginalnością form przestrzennych i niepowtarzalnością.

Strefa „A-2” – obejmuje teren pałacowo-parkowy Wołkowickich-Konopków w zachodniej części Strzyżowa. Najważniejszą budowlą znajdującą się na terenie parku jest neogotycki pałac stanowiący zwornik całej kompozycji ogrodowej. W granicach tej strefy znajduje się również piwnica zbudowana w nasypie ziemnym naprzeciw północnej elewacji pałacu, oraz dwa budynki pomocnicze usytuowane na granicy obecnego parku od strony wschodniej.

Strefa „A-3” - w strefie tej znajduje się obszar dworsko-parkowy w zakolu Wisłoka i Stobnicy, w południowo wschodniej części miasta. Na obszarze tym znajduje się XVIII w. dwór stanowiący jedyny przykład w Strzyżowie i okolicy tego typu obiektu reprezentacyjnego z oryginalnymi elementami konstrukcji wystroju wnętrza.

Na obszarze tej strefy należy przede wszystkim powstrzymać proces destrukcji poprzez zakaz wprowadzania nowych obiektów.

W zakresie ochrony konserwatorskiej powinno się dążyć do:

1. zachowania wszystkich istniejących elementów historycznego rozplanowania,
2. przywrócenie fragmentów zniszczonego układu,
3. rewaloryzacji istniejących obiektów o wartościach kulturowych poprzez restaurację i modernizację techniczną z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowych. W związku z tym powinno się dążyć do umieszczenia w obiektach gospodarczych jak najmniej uciążliwej dla otoczenia i samych budynków funkcji.

Wszelkie działania w tej strefie powinny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W strefie "A" obowiązuje pełny priorytet wymagań konserwatorskich oraz prowadzenie działalności realizacyjnej w oparciu o MPZP.

Każdy projekt architektoniczny dotyczący obiektu istniejącego, lub mającego powstać w strefie „A” wymaga uprzedniego uzyskania wytycznych konserwatorskich, a następnie uzgodnienia (zatwierdzenia pod względem konserwatorskim) przez Wojewódzkiego Konserwatora zabytków.

Strefa „B” – ochrony zachowanych elementów zabytkowych.

Strefa ta została wyznaczona na trzech obszarach przylegających do zespołu staromiejskiego.

Strefa „B-1” - obejmuje obszar w rejonie ulicy 3-go Maja i cmentarza przy kościełku św. Michała. Na tym obszarze po obydwu stronach historycznej średniowiecznej drogi, znajdują się zabytki budownictwa z przełomu XIX i XX w. oraz z okresu międzywojennego.

Najważniejsze z nich to budynek dawnego Sądu Powiatowego z 1903 r. oraz willa przy ulicy 3-go Maja.

Strefa „B-2” – zajmuje obszar na wschód od strefy „A” i obejmuje tereny głównie zieleni urządzonej, które były zapleczem dawnego „Sokoła”, oraz ulicę Józefa Patryna i ulicę Wincentego Witosa na odcinku od skrzyżowania z ulicą Józefa Patryna do skrzyżowania z ulicą Mostową. Południową granicę tej strefy stanowi linia kolejowa, a północną a druga linia zabudowy przy ulicy Słowackiego na odcinku od granicy ze strefą „A” na wysokości obecnego Banku Spółdzielczego do wschodniej granicy działki, na której znajdował się dawniej Zakład Mleczarski.

Strefa „B-3” – obejmuje obszar szczątkowo zachowanego założenia dworskiego z przełomu XVII i XIX w., zupełnie przebudowanego na początku wieku XX i w okresie powojennym, przy ul. Zadworze 4.

Strefa „E” – ochrony ekspozycji zabytkowego zespołu miejskiego, obejmuje obszar przyległy do strefy „A” od zachodu i od południa, tj. zespołu zabudowy usytuowanego na obszarze zabudowanym i zainwestowanym już w średniowieczu. Strefa ta ma na celu ochronę panoramicznych wglądów na zespół staromiejski od południa i zachodu (wglądy bliskie) przed zdominowaniem ich przez zabudowę współczesną.

Strefa „E-3” – obejmuje obszar otaczający założenie dworsko parkowe od południa wokół założenia pałacowo-parkowego Wołkowickich–Konopków, w którego usytuowaniu wykorzystany został naturalny element krajobrazu.

Strefa „K” – ochrony krajobrazu.

Strefa ta obejmuje w zasadzie obszar całego miasta Strzyżowa w granicach administracyjnych, ponieważ jest on głównie ze względu na ukształtowanie terenu integralnie związany pod względem krajobrazowym z zabytkowym zespołem Strzyżowa. Szczególnie ważnym dla przyszłego oblicza miasta i kształtowania jego kompozycji jest zachowanie pozostałości krajobrazu naturalnego.

c. Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Strzyżowa

Lokalny Program Rewitalizacji ma na celu zdiagnozowanie sytuacji społeczno-ekonomicznej miasta Strzyżowa. Celem opracowania i wdrożenia programu rewitalizacji jest pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przeciwdziałanie zjawiskom wykluczenia społecznego w zagrożonych patologiami obszarach miast. Realizacja programów ma umożliwić w zdegradowanych dzielnicach tworzenie warunków lokalowych i infrastrukturalnych do rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, działalności kulturalnej i edukacyjnej, w tym mających za zadanie podniesienie kwalifikacji mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem działań obejmujących:

- poprawę estetyki przestrzeni miejskiej,
- porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zabudowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem,
- rewaloryzację obiektów infrastruktury społecznej oraz budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym i zabytkowym.

W momencie przygotowywania Programu Opieki nad zabytkami Gminy Strzyżów 2017-2020 trwały prace nad opracowaniem nowego Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Strzyżów na lata 2017-2023. Dokument ten jest kontynuacją Lokalnego Programu Rewitalizacji miasta Strzyżowa 2008-2015. Za obszar zdegradowany w gminie Strzyżów uznano centrum miasta Strzyżowa pomiędzy ulicami Szopena i jej przedłużeniem do ul. 3go

Maja (od zachodu), ulicą 3go Maja i Zawale (od północy), Parkową, Słowackiego, Kilińskiego, Sanocką aż do rzeki Wisłok (od wschodu) i rzeką Wisłok (od południa). Jako podobszary zdegradowane uznano również teren byłego dworu Dydyńskich z otoczeniem oraz teren stacji kolejowej i znajdującego się w pobliżu tunelu schronowego z okresu II wojny światowej. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Strzyżów na lata 2017-2023 został uchwalony przez Radę Miejską w dniu 30 III 2017 r. Wśród najważniejszych celów programu znajdują się m.in. rewitalizacja Domu Kultury „Sokół” i dworca kolejowego, doposażenie tunelu schronowego w celach edukacyjnych oraz wykonanie obudowy studni miejskiej na stryżowskim rynku.

d. Miejsce Planów Zagospodarowania Przestrzennego w gminie Strzyżów

W gminie Strzyżów Miejsce Planów Zagospodarowania Przestrzennego posiadają miejscowości: Dobrzechów (2015), Żyznów (2011). Wykonano także plany dla cmentarza w Dobrzechowie (2006) i Gliniku Zaborowskim (2006), a także terenów pod zabudowę usługową w Żyznowie (2011). W Strzyżowie oprócz planu dla centrum wykonano plany dla następujących ulic: ul. Rzeszowska (2015); ul. Sobieskiego (2014); ul. 1-go Maja (2014); ul. Sienkiewicza, Staszica, Słowackiego (2012); ul. Kombatantów i Sportowa (2012); ul. 700-lecia (2009); ul. Grunwaldzka (2009) oraz cmentarza przy ul. 700-lecia (2009).

4. CHARAKTERYSTYKA ZASOBU I STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY STRYŻÓW

4.1 ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY

Położenie

Strzyżów położony jest na wysoczyźnie nadzalewowej terasy nadrzecznej, na lewym brzegu Wisłoka, mniej więcej w połowie jego biegu, tj. na dziewięćdziesiątym kilometrze. Od strony zachodniej i północnej otaczają miasto wzgórza, u stóp których rozciąga się zabudowa miejska. Obszar, na którym usytuowane jest miasto stanowi część większej jednostki geograficznej zwanej Pogórzem Strzyżowsko-Dynowskim. Charakteryzuje się łagodnymi pasmami wzgórz, które przebiegają z północnego zachodu na południowy wschód. Średnie wysokości wzniesień kształtują się w granicach 350-500 m n.p.m., oddzielają je biegnące równoległe doliny potoków i nielicznych rzek. W obecnych granicach administracyjnych do przepływającego przez miasto Wisłoka ma ujście kilka niedużych strumieni i potoków oraz

jeden z największych dopływów Wisłoka – Stobnica. Na taki układ stosunków wodnych w Strzyżowie i okolicy ma wpływ budowa geologiczna, gdyż ruchy górotwórcze doprowadziły do powstania na tym terenie płaszczowin, a następnie procesy erozyjne dokonały dużych zmian w zasięgu poszczególnych jednostek geologicznych występujących na tym terenie. Pasma wzniesień w okolicach Strzyżowa są zbudowane z odporniejszych warstw piaskowcowych geologicznej jednostki śląskiej i podśląskiej. W miarę podobne do siebie pasma wzniesień rozdzielają szerokie, płaskodenne obniżenia o łagodnie nachylonych zboczach, które przeznaczają głębokie wąwozy (najczęściej zadrzewione) na dnie, w których płyną niewielkie strumyki i rzeczki. Podstawę osi hydrologicznej nie tylko okolic Strzyżowa stanowi dolina Wisłoka. Tamtędy od początków osadnictwa w średniowieczu, prowadzi przez Strzyżów jeden z ważniejszych szlaków komunikacyjnych o przebiegu północ-południe. Łączy on Strzyżów poprzez Krosno z Przełęczą Dukielską od południa oraz z Czudcem i Rzeszowem od północy. Szlak ten na południe od miasta krzyżuje się z drogą umożliwiającą bezpośrednio połączenie z miastem. Zasadniczy wpływ na procesy osadnicze nad środkowym Wisłokiem i pomiędzy obszarami leśnymi Pogórza Strzyżowskiego a Puszcza Sandomierską odgrywały kompleksy majątków, organizacja których była ściśle związana z zachodnią rubieżą granicy polsko-ruskiej. W XIV w. położenie Strzyżowa było nadgraniczne.

Przez miasto przebiegają też inne szlaki ukształtowane także w okresie średniowiecza. Najstarszy z nich to ten łączący miasto z Sandomierzem, jeszcze w okresie przedkolacyjnym poprzez Sędziszów, a obecnie pełniący funkcję trzeciorzędną – prowadzący wąwozem obok kaplicy Matki Boskiej Bolesnej w kierunku Wielopola Skrzyńskiego, Ropczyc i Sędziszowa. Drugorzędą rolę pełni również szlak prowadzący przez Godową, Żyznów, Domaradz i Brzozów (doliną Stobnicy) do Sanoka. Znaczenie posiada także droga przebiegająca przez Wysoką Strzyżowską, Węglówkę i Korczynę do Krosna. Inne drogi wychodzące ze Strzyżowa mają znaczenie wyłącznie lokalne.

Organizacja miasta

Przynależność Strzyżowa i jego okolic od najdawniejszych czasów do województwa (uprzednio księstwa) sandomierskiego, w jego zaś granicach do kasztelanii wiślickiej, a później powiatu pilzneńskiego, wynikała ściśle z osadnictwa tego terenu. Nie zasiedlone ziemie stanowiły teoretycznie od czasów najdawniejszych własność książęcą. Zdaniem historyków Średniowiecza migracje osadnicze szły na tereny Strzyżowskiego z regionu Wiślicy wzdłuż rzeki Wisłoki, by potem docierać nad Wisłok. Początki świadomej i zorganizowanej akcji osadniczej sięgają w rejonie strzyżowskim być może końca XII wieku, a z całą pewnością wieku XIII. Na zjeździe Daniela, księcia halickiego, z Bolesławem

Wstydlwym w Tarnowie w 1264 roku, uzgodniono granice Polski i Rusi na tym odcinku w ten sposób, że Rzeszów miał należeć do Rusi, Czudec zaś do Polski, a oba zamki miały stanowić graniczne twierdze między tymi państwami. Osadnictwo terenów po stronie polskiej wiązało się z działalnością rodu rycerskiego Bogoriów i klasztoru cystersów w Koprzywnicy. Bogoriowie weszli w posiadanie obszernych, słabo jeszcze zasiedlonych terenów nad środkowym Wisłokiem i Wisłoką w końcu XII wieku na mocy nadania książęcego. Część tych dóbr włączona została niebawem w skład uposażenia klasztoru cystersów w Koprzywnicy, ufundowanego w 1185 roku przez Kazimierza Sprawiedliwego przy współudziale komesa Mikołaja Bogorii. Przywilej Bolesława Wstydlwego z 1277 roku, zatwierdzający to uposażenie, wymienia między innymi grupę osad na Podkarpaciu nadanych cystersom, wśród nich zaś z terenu stryżowskiego Dobrzechów i Lubłę. Rozwijająca się szybko osada stryżowska, posiadała początkowo gospodarcze związki z posiadłościami cystersów, powoli jednak uniezależniała się od zakonu pod każdym względem. Kiedy w latach 1373 i 1376, opat koprzywnicki toczył spory z Wojciechem, dziedzicem Stryżowa, o granicę między Stryżowem a Wysoką, to obie miejscowości określano terminem *haereditas*, którego nie dałoby się odnieść do miasta. Stryżów został więc miastem po 1376 roku. W latach 1397-1398 pojawia się w aktach grodzkich bieckich niejaki Bartosz Poszman, mieszczanin stryżowski. Zapiska sądu ziemskiego pilzneńskiego z 1419 roku wzmiankuje już wójtów, rajców, ławników i całe pospólstwo stryżowskie. Prawa miejskie posiadał więc Stryżów od końca XIV wieku. Jako zorganizowane miasto pojawia się Stryżów również w *Liber beneficiorum* Jana Długosza, opracowanym w latach 1470-1480. W tym czasie posiadał prawa miejskie i nadal stanowił własność rycerską Stryżowskich.

Właściciele miasta

W 1373 r. właścicielem Stryżowa był Adalbert (czyli Wojciech). W 1407 r. dziedzicem miasta był niejaki Piotr, a w kilkanaście lat później Pakosław (który pisał się „ze Stryżowa” lub Stryżowski, a także „z Czudca”). Wynika z tego, że Stryżów i Czudec miały tego samego właściciela (co wielokrotnie powtarzało się również w czasach późniejszych). Spadkobiercami Pakosława (Pakosza) byli Jan i Mikołaj, dziedzice Stryżowa i Czudca, którzy w 1462 r. dokonali podziału majątku. Mikołaj wykazał dużą aktywność gospodarczą w zakresie obrotu ziemią. Osiągnął też znaczne sukcesy w karierze urzędniczej i służbie dyplomatycznej. Pełnił funkcję kasztelana wiślickiego i starosty bieckiego oraz posła z ramienia króla do Turcji. Jan i Mikołaj byli dziedzicami Stryżowa również w czasach Jana Długosza. Bracia należeli do rodziny szlacheckiej, która w XVI wieku przyjęła nazwisko Stryżowskich. W 1494 r. w źródłach historycznych pojawił się Gabriel z Czudca, brat Jana

ze Strzyżowa. Pod koniec XV wieku dziedzicami Strzyżowa i Czudca byli wspomniani Jan i Gabriel, którzy w 1499 r. dokonali między sobą podziału dóbr. Gabriel Strzyżowski w 1524 r. zastawił swoją część Strzyżowa, a także *castrum et oppidum Czudec* Januszowi Świrczowskiemu, kasztelanowi wiślickiemu, staroście ropczyckiemu. W 1533 r. jako współwłaściciel Strzyżowa pojawił się Feliks Wielopolski. W 1555 r. scheda po Mikołaju Strzyżowskim podzielona została między wdowę po nim – Zofię z Sepichowskich oraz Stanisława Bączalskiego.

Na początku XVII w. miasto nadal miało dwóch właścicieli. Połowa miasta należąca do Feliksa Wielopolskiego, w 1 poł. XVII w. należała do Stanisława Wielopolskiego. Właścicielem drugiej połowy był Stanisław Bączalski, który pojawił się tu już w XVI w. W 1625 r. po śmierci Stanisława Bączalskiego, Stanisław Wielopolski stał się właścicielem całego Strzyżowa wraz z dwoma przedmieściami i folwarkiem młyńskim. W 1630 r. dobra te przejęli jego synowie: Krzysztof, Stanisław, Samuel i Aleksander Wielopolscy. W rękach tej rodziny Strzyżów pozostawał do 1779 r. W 1779 r. dobra strzyżowskie kupił od Wielopolskiego Stefan Skrzyński i przez następne stulecie pozostawały one w rękach rodziny. W 1878 r. Hipolit Wołkowicki poślubił Konstancję Skrzyńską i niebawem wszedł w posiadanie dóbr strzyżowskich, których spadkobiercą był najstarszy syn Wołkowickich Ignacy. Na mocy rodzinnych podziałów dobra strzyżowskie przeszły na rodzinę Ignacego Konopki z Mogilan koło Krakowa. Dobra strzyżowskie pozostawały w ich posiadaniu do 1945 r.

Rzemiosło

Cechy, czyli bractwa rzemieślnicze, to stowarzyszenia rzemieślników, które oprócz celów ściśle zawodowych miały znaczny wpływ na rozwój religijności miast. Rozwijały się w Polsce szczególnie żywiłowo w XIV i XV w., co wiązało się ściśle z rozwojem rzemiosła miejskiego. W dziedzinie zawodowej i obyczajowej zobowiązywały się przestrzegać chrześcijańskich zasad moralności, zwalczać fałszowanie i niedbałe wykonywanie towaru, a od członków wymagały przestrzegania czystości obyczajów i świadczenia miłości bliźniego. Posiadały własne nabożeństwa, własnych patronów i chorągwie z ich wizerunkami. Cechy były bardzo aktywne w Strzyżowie szczególnie do końca XVI wieku, potem z powodu załamania gospodarczego nieco osłabły. Odnowione po wojnach szwedzkich, przejawiały znowu swoją wieloraką działalność do początków XX w. Cech sukienników istniał w Strzyżowie już w 1487 roku, w 1608 roku posiadał własnego kapelana. Obok niego powstało w 1491 roku również Bractwo Czeladników Sukienniczych. W 1608 roku istniały też cechy: krawców, szewców, kowali, garncarzy i kuśnierzy. W 1610 r. w mieście istniało osiem różnych cechów.

Po wojnach szwedzkich i zniszczeniu miasta przez Jerzego Rakoczego cechy odzyskały dawną świetność dopiero po wielu latach. W 1671 roku Jan Wielopolski (junior) z Pieskowej Skały, właściciel Strzyżowa, odnowił przywileje cechów. Istniały wtedy cechy szewców, kowali, ślusarzy, złotników, kotlarzy, bednarzy, kołodziejów, stolarzy, tokarzy, snycerzy, rymarzy, sukienników, krawców i innych. Przywileje te potwierdzano również w czasach późniejszych. W życiu kościelnym i parafialnym Strzyżowa udział cechów był powszechnie widoczny. Dbały one o wystrój kościoła, szczególnie o powierzone im ołtarze, uświetniały uroczystości kościelne i cechowe procesjami ze swymi chorągwiami, obrazami i świecami, prowadziły akcje dobroczynne na rzecz miejscowego szpitala i najuboższych mieszczan; ich członkowie prowadzili wzorowe życie religijne i wychowywali swoich czeladników na dobrych katolików.

W dobie autonomii galicyjskiej znaczenie rzemiosła zmalało na rzecz rozwijającego się przemysłu, który drogą kolejową dostarczał na lokalny rynek więcej produktów, często lepszej jakości i konkurencyjnych cenowo. Na skutek tych zmian upadł prężny w dobie feudalnej cech tkacki; inne cechy przetrwały te zmiany przekształcając się w korporacje o charakterze stowarzyszeń. W lipcu 1936 r. Cech Wielki w Strzyżowie przekazał archiwum Towarzystwa Regionalnego Ziemi Rzeszowskiej w Rzeszowie dokumenty związane z działalnością strzyżowskich rzemieślników od XV wieku.

W rzemiośle strzyżowskim wyraźnie dominowała społeczność katolicka. Przewaga katolickich rzemieślników zauważana była szczególnie w usługach budowlanych i kowalstwie, w mniejszym stopniu w rzemiośle spożywczym. Anulując pochodzenie terytorialne rzemieślników wynika, że najwięcej z nich było rodem ze Strzyżowa i powiatu strzyżowskiego. W styczniu 1946 r. w cechu zarejestrowanych było 47 majstrów reprezentujących 17 rzemieślniczych specjalności: szewców, stolarzy, krawców, masarzy, piekarzy, fryzjerów, kominiarzy, rymarzy, szklarzy, młynarzy, murarzy, ślusarzy, blacharzy oraz fotografa, zegarmistrza i osobę prowadzącą zakład betoniarski.

Handel i usługi

Z uwagi na rolniczy charakter powiatu strzyżowskiego, największym zainteresowaniem cieszył się handel bydłem i nierogacizną ma miejskiej targowicy położonej w pobliżu synagogi. To była najbardziej dochodowa część strzyżowskiego handlu, odczuwalna także w budżecie miasta. Na początku XX w. bydło i cielęta eksportował do Wiednia Dawid Dembitzer; handlem nierogacizną zajmował się Roman Wyżykowski dochodząc do znacznego majątku. Wielu przedsiębiorców dzierżawiło od miasta prawo do poboru opłat targowych. Na początku XX w. właściciel dóbr strzyżowskich Ignacy

Wolkowicki uruchomił browar, który dzierżawili katolicy i żydowscy przedsiębiorcy. Po 1944 r. przejęty przez Spółdzielnię *Samopomoc Chłopską* w Strzyżowie zatrudniał 12 pracowników.

Jarmarki strzyżowskie, które cieszyły się znacznym zainteresowaniem jeszcze w końcu XVIII w., a więc u schyłku doby feudalnej. Podobnie było w Czudcu, Frysztaku, Kołaczycach i Wielopolu. W Strzyżowie przypadały one na pierwszy poniedziałek po Trzech Królach, kolejne jarmarki przypadały na 8 lutego, w poniedziałek zapustny, w poniedziałek przedśrodoportny, w poniedziałek po Wielkanocy, 8 maja, 25 lipca, 14 sierpnia, 8 września, 21 października, 6 i 25 listopada. W każdy poniedziałek organizowano targ. W okresie galicyjskim, magistrat podejmował starania, aby je ożywić, ale nie przyniosło to oczekiwanego skutku. Rywalizacja na wolnym rynku była zbyt trudna dla miasta pozbawionego przemysłu, oferującego niewielki zakres usług i produktów. We wrześniu 1944 r. w Strzyżowie odnotowano działalność 94 podmiotów gospodarczych, z których największe znaczenie miały podmioty państwowe, rzeźnia miejska, fabryka wody sodowej oraz młyn.

W latach 1900-1939 działało w Strzyżowie kilkanaście stowarzyszeń kredytowych, w większości należące do żydowskich przedsiębiorców i były to: Towarzystwo Eskontowe, Towarzystwo Kredytowe dla Handlu i Przemysłu, Bank Kredytowy, Towarzystwo Kupieckie, Towarzystwo Zaliczkowe i Oszczędnościowe oraz Towarzystwo Zaliczkowe i Kredytowe. Pod względem liczebności stowarzyszeń kredytowych Strzyżów był porównywalny z Białową, Głogowem, Kańczugą, Sokołowem, Tyczynem i Żołąnią. Najlepiej zorganizowany był Rzeszów, gdzie zarejestrowano 16 podmiotów zajmujących się udzielaniem kredytów.

Spółeczność katolicka korzystała m.in. ze Strzyżowskiej Kasy Oszczędności, Gminnej Kasy Oszczędności, Kasy Stefczyka później przemianowana na Bank Spółdzielczy im. dra Franciszka Stefczyka oraz Komunalnej Kasy Oszczędności Miasta Strzyżowa. W okresie międzywojennym, aby zaciągnąć kredyt w Banku Polskim lub innych bankach państwowych, wymagano zabezpieczenia hipotecznego i poświadczenia trzech żyrantów. Sytuację tę wykorzystywały banki prywatne, udzielające kredytu na znacznie wyższy procent, za to bez uciążliwej procedury. Drobną kupcy żydowscy korzystali z zapomóg prężnie rozwijających się Kas Bezprocentowych, biedotę zaś wspierała *Kasa Ludowa* i darowizny zamożnych izraelitów. Katolicy pożyczali w strzyżowskiej Kasie Stefczyka. Trudna sytuacja ekonomiczna narażała wielu mieszkańców na zapożyczanie się w warunkach lichwy.

Odnosić należy również znaczenie Wisłoka w gospodarce miasta. Stałym zajęciem były prace przy regulacji rzeki. Była już mowa o tym, że od lat dziewięćdziesiątych XIX w. Wisłok dostarczał materiałów przy budowie dworca kolejowego i utrzymania dróg.

Połączenie kolejowe Rzeszów-Jasło sprzyjało rozwojowi turystyki i wypoczynkowi już u schyłku XIX w. Sporym zainteresowaniem mieszkańców miasta i okolicy cieszyła się plaża w Gbiskach.

W styczniu 1937 r. burmistrz Józef Chmiel wysłał pismo do Departamentu Spraw Wojskowych przy Ministerstwa Spraw Wojskowych w sprawie zainteresowania władz centralnych korzyściami płynącymi z lokalizacji inwestycji wojskowych w Strzyżowie. Burmistrz wskazywał na dogodne położenie miasta w sąsiedztwie linii kolejowej Rzeszów-Jasło, niskie koszty wykupu gruntów oraz tanią siłę roboczą. Dla władz wojskowych rejon ten był ważny z uwagi na prowadzone sondażowe poszukiwania surowców mineralnych, głównie ropy naftowej, gazu i rudy w 1937 i 1938 r. W Konieczkowej poszukiwano ropy naftowej, w Gogołowie, Stępinie i Żyznowie odkryto rudę karpacką. W Strzyżowie planowano budowę fabryki chemicznej produkującej proch i materiały wybuchowe, ale tego planu nie zrealizowano. Być może, strzyżowska fabryka prochu znalazłaby się w budżecie COP na lata 1940-1942, w którym zakładano rozbudowę przemysłu chemicznego pracującego na potrzeby wojska. Niepowodzenie w tym zakresie zaważyło na przyszłości miasta. W położonej blisko Rzeszowa Boguchwale, w ramach COP uruchomiono w przeddzień wojny fabrykę porcelany. W okresie powojennym fabryka zmieniła oblicze miejscowości, nadając jej charakter podmiejski, tworząc liczne miejsca pracy w przemyśle, także dla mieszkańców Strzyżowa odległego o 30 kilometrów. Wprowadziła ponadto do krajobrazu wiejskiego elementy architektury przemysłowej. To pokazuje, jak wiele stracił Strzyżów na skutek odstąpienia od budowy fabryki w mieście w ramach COP.

Mieszkańcy Strzyżowa

Społeczność katolicka

Na rozwój życia parafialnego Strzyżowa miało decydujący wpływ jego położenie, na pograniczu dwóch diecezji – krakowskiej i przemyskiej. Strzyżów leżący w granicach rdzennego państwa polskiego znajdował się też w granicach diecezji krakowskiej i prepozytury wiślickiej, a później archidiakonatu sądeckiego, ale bliskość z diecezją przemyską sprawiała też, że wielu miejscowych proboszczów i wikariuszów pochodziła właśnie z tej diecezji.

Nie wiemy dokładnie, kiedy została zorganizowana parafia strzyżowska. Zresztą w tym okresie nie sporządzano jeszcze dokumentów erekcyjnych parafii, a te z chwilą wybudowania kościoła tworzyły się spontanicznie przy poparciu właścicieli wsi i za zgodą biskupa. W Strzyżowie parafia istniała na pewno w latach czterdziestych XIV wieku, jako w pełni uformowana, posiadająca własny kościół i okręg parafialny; tak występuje

w rachunkach płaconego świętopietrza przynajmniej od 1340 roku. Nie znaczy to, że w tych latach powstała sama parafia; w tym czasie była już w pełni uformowana. Powstała zapewne po 1320 roku, bo właśnie wtedy biskup Nanker, jako pierwszy, wprowadził w diecezji krakowskiej święto Bożego Ciała, i być może jeden z pierwszych kościołów, któremu nadano ten tytuł, był właśnie kościół parafialny w Strzyżowie.

Wysokość płaconego świętopietrza traktuje się często jako podstawę oszacowań stanu zaludnienia i kolejności powstania poszczególnych parafii. Nie jest to jednak podstawa niezawodna i może nas jedynie orientować w powyższych sprawach. Według Tadeusza Ładogórskiego parafia stryżowska miała liczyć w połowie XIV wieku około 270 mieszkańców. Już jednak fakt powtarzania się tej samej płaconej kwoty przez kilkanaście lat świadczy, iż była ona rodzajem ryczałtu. Porównując wysokości opłat z parafią w Dobrzechowie, gdzie opłata świętopietrza była trzykrotnie wyższa, i dla której płaciły dziesięcinę oba przedmieścia stryżowskie, można dojść do wniosku, że taka sytuacja była zapewne reliktem dawnej przynależności części Strzyżowa do posiadłości cysterskich i być może powstałej nieco wcześniej parafii dobrzechowskiej.

W styczniu 1657 roku wojska Jerzego Rakoczego II wkroczyły na ziemie polskie, położone nad Wisłokiem, niosąc rabunek, pożogę i śmierć. Kościół parafialny i kościół św. Katarzyny wraz z całym miastem zostały spalone przez wojska Rakoczego, ocalał tylko kościół św. Michała położony poza obrębem miasta. W celu odbudowy zniszczonego miasteczka, na prośbę jego właściciela Jana Wielopolskiego, król Jan Kazimierz zwolnił dnia 17 XI 1657 roku mieszczan stryżowskich od wszystkich poborów i ciężarów wojskowych na lat cztery. Miasto miało odbudować ratusz i inne budynki publiczne, w tym i kościół. Do odbudowy zarówno kościoła parafialnego jak i kościoła św. Katarzyny przystąpiono zapewne natychmiast po ustąpieniu wroga i nastaniu okresowego i względnego pokoju. Jednak dopiero w latach 70-tych XVII wieku można było mówić o odbudowie miasta, co potwierdzają przywileje nadane odnowionym cechom i ostateczna konsekracja kościoła. Dopiero dnia 16 VI 1678 roku biskup sufragan krakowski Mikołaj Oborski konsekrował ostatecznie odbudowane i wyposażone kościoły, zarówno parafialny jak i kościół szpitalny św. Katarzyny. W parafialnym konsekrował ołtarz główny oraz ołtarze Matki Bożej, św. Anny i św. Wojciecha.

W latach 1884-1952 stryżowski okręg parafialny tworzyło 9 miejscowości. Największą miejscowością była Godowa odległa od parafii o 7 kilometrów, licząca około 3000 wiernych, następnie Strzyżów wraz z Przedmieściem Stryżowskim, liczące około 2000 wiernych. Schematyzm diecezji przemyskiej za 1917 r. informuje, że w parafii stryżowskiej było 8875 wiernych, szacuje jednocześnie, że około 500 parafian (5,5%) przebywała poza

parafią w celach zarobkowych, głównie w USA. W skali dekanatu strzyżowskiego liczącego 51 544. wiernych, liczbę emigrantów oszacowano na 8050 osób tj. 15,6% wiernych. Obok kościoła znajdowała plebania zbudowana w latach 1882-1884. według projektu Tadeusza Stryjeńskiego czołowego architekta doby galicyjskiej i okresu międzywojennego. W sąsiedztwie znajdował się dom parafialny zbudowany w latach 1908-1911 w czasie proboszczowania księdza Stanisław Kwiecińskiego.

Spoleczność żydowska

Strzyżowski okręg metrykalny tworzył Strzyżów oraz Bonarówka, Brzeżanka, Dobrzechów, Gbiska, Glinik Charzewski, Godowa, Grodzisko, Kozłówek (od 1876 r.), Łętownia, Markuszowa, Oparówka (od 1876 r.), Przedmieście Strzyżowskie, Tropie, Żarnowa i Żyznów. W 1870 r. żydowska gmina w Strzyżowie liczyła 933 osób, w 1900 r. liczba wyznawców wzrosła do 1121. Na początku XVIII w. w Strzyżowie zbudowano murowaną synagogę z kamienia w stylu późnobarokowym, wokół której koncentrowało się życie tej społeczności.

Najlepiej sytuowani przedstawiciele inteligencji strzyżowskiej tj. adwokaci, notariusze, lekarze oraz przedsiębiorcy mieszkali w centrum miasta w kamienicach zlokalizowanych w rynku, aktywnie uczestnicząc w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym miasta. Liczba ludności żydowskiej w Strzyżowie rosła, choć nie w takim tempie jak w większych ośrodkach. W latach 1921-1931 odnotowano wyraźny spadek liczby ludności żydowskiej w Strzyżowie. Głównym powodem była trudna sytuacja ekonomiczna. Szansą na jej poprawę była zmiana miejsca zamieszkania lub wyjazd do Palestyny.

Kres trzystuletniej obecności Żydów w Strzyżowie przyniosła II wojna światowa. W lutym 1940 r. w Strzyżowie przebywało 1238 Żydów, w marcu 1942 r. liczba wzrosła do 1515 osób. Latem 1942 r. utworzono strzyżowskie getto, do którego zwożono Żydów z okolicznych wsi oraz z Krakowa, Łodzi i Warszawy, posyłając ich do prac budowlanych. W dniach od 26 do 28 VI 1942 r. zlikwidowano strzyżowskie getto i rozpoczęto transportowanie Żydów furmankami do rzeszowskiego getta. Żydów niezdolnych do drogi np. osoby kalekie rozstrzeliwano. W końcu czerwca 1942 r. gmina żydowska w Strzyżowie przestała istnieć. Wojnę przeżyła nieliczna grupa strzyżowskich Żydów, ci jednak zdecydowali się na emigrację m.in. do Austrii, Francji, Izraela lub USA.

Zabudowa i obszar miasta

Mały zespół urbanistyczny charakteryzujący miasteczka stanowi swoisty układ przestrzenny o organicznej wielkości-rynek, oddzielony od innych wyraźnie zaznaczoną

granicą topograficzną lub krajobrazową. Zabudowa małego miasta charakteryzuje się szeregiem łączących się ze sobą zespołów architektonicznych lub położonych w niewielkiej odległości. Zmiany w architekturze miasta nastąpiły w latach dziewięćdziesiątych XIX w. W 1894 r. zbudowano budynek szkoły wydziałowej, wówczas pięcioklasowej. W 1912 r. rozpoczęło działalność stryżowskie gimnazjum. Jeszcze w latach osiemdziesiątych XIX w. dominowała zabudowa drewniana. To się zmieniło na przełomie wieków za sprawą coraz bardziej restrykcyjnych przepisów administracyjnych, ale także na skutek ruiny budowlanej lub pożarów np. stryżowskiej fary, które wymusiły te zmiany. W 1895 r. pożar zniszczył dach kościoła, który odbudowano w latach 1896-1897.

Wobec braku inwestycji przemysłowych i sporego oddalenia od większych ośrodków miejskich, słabo postępowała rozbudowa miasta. Większość budynków w centrum miasta należała do Żydów aktywnych w sferze gospodarczej, więc na zapleczu kamienic znajdowały się rozległe magazyny mieszczące towary, a nawet stajnie. Najwięcej było kamienic murowanych parterowych, rzadziej kamienice jednopiętrowe. Odnotowano kilka domów, najpewniej położonych w pobliżu rynku, w połowie zbudowanych z cegły i drewna. W zabudowie miasta odbijała się jego słabnąca pozycja ekonomiczna względem rozwijających się ośrodków miejskich. Miasto przejmowało tereny podmiejskie, przykładem niech będzie przyłączenie Przedmieścia Stryżowskiego do miasta w 1925 r. Od 1855 r. funkcjonował w Stryżowie Sąd Powiatowy podległy Sądowi Obwodowemu w Rzeszowie. Okazały budynek sądu zbudowano na przełomie XIX/XX wieku.

Na początku lat dziewięćdziesiątych zbudowano budynek stacji kolejowej, jeden z kilkunastu na tej trasie. Wyróżniał się masywną konstrukcją i funkcjonalnością. Obok stacji kolejowej znajdowała się nastawnia, stacja pomp, magazyny i warsztaty. 11 X 1890 r. ruszył pierwszy pociąg z Rzeszowa do Jasła zatrzymując się na stacjach Staroniwa, Boguchwała, Czudec, Stryżów, Dobrzechów, Wiśniowa, Frysztak, Przybówka, Moderówka i końcowej w Jaśle. Trzy stryżowskie ulice w swej nazwie nawiązują do tego wydarzenia. Ulica Bośnia, nazwę zawdzięcza pracownikom z Bośni, których u schyłku XIX w. zatrudniono przy budowie kolei oraz Boczna Kolejowa i Kolejowa, położone w sąsiedztwie dworca. W budynku stacji kolejowej przewidziano mieszkania służbowe dla pracowników kolei np. naczelnika stacji i jego asystentów. W budynku dworcowym mieściła się także nowa stacja telegraficzna uruchomiona ponadto poczta oraz restauracja dworcowa. Dworzec kolejowy był nie tylko wyróżniającym się budynkiem w architekturze dziewiętnastowiecznego Stryżowa, ale najważniejszym czynnikiem sprzyjającym nowoczesnej zabudowie miasta. Teren od dworca położonego w odległości około kilometra do rynku, jeszcze przed rokiem 1914 wzbogacił okazały budynek *Sokoła* w otoczeniu ogrodu, który otaczał żywopłot

z akacji, głogu i jarzębiny oraz rozbudowane tereny rekreacyjne. Towarzystwo Gimnastyczne *Sokół* w Strzyżowie powstało w 1896 r. W latach 1909-1910 zbudowany został budynek o powierzchni 10 500 m³, wzorowany na planach sokolni pochodzącej z Macierzy Sokolej we Lwowie.

W otoczeniu Strzyżowa położone są następujące miejscowości:

Bonarówka, wymieniana w dokumentach w XV wieku, zamieszkała do 1947 r. przez społeczność wyznania greckokatolickiego. Życie tej społeczności koncentrowało się wokół cerkwi, którą przez ruiną uratowały działania konserwatorskie.

Brzeżanka, mała miejscowość położona nad Wisłokiem, wymieniana w dokumentach w XV wieku. W okresie galicyjskim znajdował się tam folwark należący do dóbr strzyżowskich. Z uwagi na sąsiedztwo Strzyżowa budzi zainteresowanie jakie miejsce wypoczynku.

Dobrzechów, jedna z najstarszymi miejscowości na terenie powiatu strzyżowskiego sięgająca XII wieku za sprawą obecności na tym terenie cystersów. Dziejom tej miejscowości poświęcono szereg opracowań z uwagi na dostępność źródeł historycznych. Uchodzi za miejscowość świetnie zorganizowaną, podkreślającą swoją odrębność.

Gbiska, mała miejscowość położona nad Wisłokiem, wymieniana w dokumentach w XV wieku w kontekście dziejów Strzyżowa. W okresie galicyjskim był tam dwór. W dobie PRL zlokalizowano tam zakład przetwórstwa owocowo-warzywnego. Obecnie walorem Gbisk są atrakcyjne tereny pod budownictwo jednorodzinne.

Godowa, miejscowość wymieniana w dokumentach w XV wieku w kontekście dziejów Strzyżowa. Dobrze zagospodarowana i zabiegająca o samodzielność gospodarczą, czego dowodem liczna emigracja zarobkowa do USA oraz starania o utworzenie samodzielnej parafii.

Łętownia, wymieniana w dokumentach w XV wieku w kontekście dziejów Strzyżowa. Wieś położona w dolinie małego potoku i w otoczeniu trzech wzgórz Białówka (380 m npm) i Biała Góra (413 m npm) i nienazwanego w kierunku wschodnim (394 m npm.). Położenie Łętowni spowodowało, że w okresie międzywojennym miejscowość stała się szybowcowym ośrodkiem szkoleniowym, a dla Strzyżowa ośrodkiem sportów zimowych. Do 1945 r. folwark w Łętowni należał do Konopków, właścicieli obszaru dworskiego w Strzyżowie.

Tropie, wymieniana w dokumentach w XV wieku w kontekście dziejów Strzyżowa. W okresie międzywojennym, w tamtejszym dworze do 1937 r. mieszkali Ignacy i Wanda Konopkowie, administrujący dobrami strzyżowskimi.

Wysoka Strzyżowska, wymieniana w dokumentach w XV wieku. Miejscowość rozległa i dobrze zorganizowana pod względem gospodarczym i zamożna, także za sprawą licznej emigracji zarobkowej do USA w I połowie XX w.

Zawadka, wymieniana w dokumentach w XV wieku w kontekście dziejów Wielopola Skrzyńskiego i związana gospodarczo z tym ośrodkiem.

Żarnowa, wieś wymieniana w dokumentach w XV wieku. Z uwagi na sąsiedztwo Strzyżowa, do którego prowadzi stronne wzniesienie, dzieliła losy miasta. W 1657 r. w Żarnowej pochowano ludzi zamordowanych przez wojska Jerzego Rakoczego rabujących miasto. Na pamiątkę tego wydarzenia usypano kurhan. Przez wiele lat Żarnowa słynęła z pszczelarstwa i malowniczego położenia nad Wisłokiem, który był walorem turystycznym.

Żyznów, wieś wymieniana w dokumentach w XV wieku z ambicjami utworzenia parafii w XVI w. Udało się to dopiero w II połowie XIX w. Życie gospodarcze i społeczne koncentrowało się wokół dworu, potem rozbudowanego pałacu.

4.2 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Gmina Strzyżów jest jedną z gmin wiejsko – miejskich województwa podkarpackiego, położoną w południowej jego części, której centralnym punktem jest miasto Strzyżów. Jest gminą przemysłowo – rolnicza, zdominowaną przez dużą ilość małych gospodarstw o niewyspecjalizowanej produkcji rolnej. Gmina położona jest w bardzo interesujących przyrodniczo obszarach województwa podkarpackiego, na terenie Pogórza Strzyżowsko – Dynowskiego. Krajobraz Pogórza charakteryzuje się długimi pasmami wzgórz o wysokości do 250 m. n.p.m. Niski stopień zagrożenia środowiska naturalnego pozwolił zachować tu liczne, cenne zbiorowiska roślinne i bogatą faunę. Obszary o najwyższych wartościach krajobrazowych i ekologicznych są objęte ochroną prawną. Sieć takich obszarów tworzą:

- Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy
- Strzyżowsko-Sędziszowski Obszar Chronionego Krajobrazu.

Przez najciekawsze obszary gminy przebiegają dwa szlaki turystyczne:

Zielony, szlak prowadzi ze Strzyżowa w kierunku południowym przez Godową - Brzeżankę i wchodzi na grzbiet pasma Brzeżanki, gdzie dochodzi czarny szlak turystyczny z Babicy. Stamtąd szlak schodzi do Bonarówki, zaś następnie wchodzi na grzbiet czarnego działu w woj. krośnieńskim;

Czarny, szlak prowadzi z Babicy przez Lubenię, Połomię, Działy do Żarnowej, następnie polami schodzi do doliny Stobnicy, aby stromą drogą wspiąć się na Pasma Brzeżanki. Tu czarny szlak turystyczny łączy się ze szlakiem zielonym.

Administracyjnie Gmina Strzyżów graniczy od strony południowej z powiatem krośnieńskim, od wschodu z Gminą Niebylec, od zachodu z Gminą Wiśniowa i Wielopole Skrzyńskie, od północy z Gminą Czudec.

Gmina Strzyżów zajmuje powierzchnię 140 km². Zamieszkuje ją 22 581 mieszkańców. Gmina obejmuje miasto Strzyżów oraz czternaście sołectw: Bonarówkę, Brzeżankę, Dobrzechów, Gbiska, Glinik Charzewski, Glinik Zaborowski, Godową, Grodzisko, Łętownię, Tropie, Wysoką Strzyżowską, Zawadkę, Żarnową oraz Żyznów. W większości z wiosek można napotkać wartościowe pamiątki przeszłości.

Zabudowa Strzyżowa rozciąga się w dolinie Wisłoka spiętej klamrą niewysokich, z rzadka zalesionych wzgórz. Stara część miasta zajmuje niewielkie wzniesienie, przez które przebiega droga wojewódzka nr 988 relacji Babica – Warzyce. Nowe osiedla wychodzą na łagodne, malownicze zbocza i tereny po prawej stronie rzeki. Panoramę miasta oglądać można od strony północno-wschodniej z linii wzgórz opadających w stronę wsi Żarnowa. Dawna, w części zabytkowa architektura centrum, nie została zdominowana przez współczesne budynki, toteż układ urbanistyczny Strzyżowa pozostał klarowny i czytelny, a jego małomiasteczkowy charakter odznacza się harmonią i swoistym pięknem. Ważnym elementem w krajobrazie Strzyżowa, którego nie można pominąć jest kapliczka Matki Bożej Bolesnej z ok. 1900 r., wybudowana z charakterystycznej na naszym terenie czerwonej cegły. Usytuowana jest na wzniesieniu na północ od miasta przed lasem Ratośniówki. Przed kaplicą jest płyta kamienna oprawiona w dębowe ramy i zapis, który informuje, że fundatorem był Sebastian Gaworek, strzyżowski malarz. Wewnątrz znajdują się dwa obrazy z I poł. XIX w.: obraz Matki Bożej Różańcowej i Matki Bożej Szkaplerznej. Legenda głosi, że pierwsza kapliczka w tym miejscu została wybudowana w XII w. kiedy Strzyżów został cudownie ocalony „spadł krwawy deszcz, który powstrzymał Tatarów przed wkroczeniem do miasta”. Kapliczka i malowniczy krajobraz wokół niej są inspiracją dla wielu lokalnych artystów, dlatego ten motyw jest jednym z najczęściej spotykanych w ikonografii Strzyżowa.

4.2.1 ZABYTKI RUCHOME

Na terenie gminy Strzyżów znajdują się cenne zbiory zabytków nieruchomych stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych. Wszystkie te zabytki (145 szt.) figurują w rejestrze zabytków Wojewódzkiego Podkarpackiego Konserwatora Zabytków i są objęte ścisłą opieką konserwatorską.

Największy zespół zabytków ruchomych stanowi wyposażenie późnogotyckiego kościoła parafialnego w Strzyżowie. Do chwili rozbiorów kościół był nieustannie wzbogacany. W czasach józefińskich (schyłek XVIII wieku) został pozbawiony swego bogatego wyposażenia. Zmniejszono liczbę ołtarzy a na ścianach pozostawiono jedynie cztery

epitafia: obok zakrystii epitafium Kaspra Stanisławskiego, podczaszego sanockiego (+ 1656), po prawej stronie prezbiterium epitafium Ks. Adama Augustinusa (+1636), Teresy Dydyńskiej (+1844) i Reginy Bączalskiej z Jedlicza (+1630). Ołtarz główny pochodzi z XVIII w. W polu głównym krucyfiks z 1 połowy XVII w, po bokach rzeźby św. Jana Ewangelisty i św. Kazimierza Królewicza. Tabernakulum rokokowe z XVIII w. z kolumnkami. Po prawej stronie przed prezbiterium ołtarz Niepokalanego Poczęcia NMP z połowy XVII w. W centrum obraz: Matka Boża Niepokalanie Poczęta, przedmiot szczególnego kultu od wieków; zasłaniany obrazem Matki Bożej Szkaplerznej. Po stronie lewej ołtarz Serca Jezusowego z XVII w. W zwieńczeniu święci Leonard i Jacek i Serce Jezusa. W centrum wizja św. Marii Magdaleny Alacoque, obraz namalowany przez Jana Tabińskiego (XIX w.), a w zwieńczeniu obrazy św. Franciszka i Dominika, współczesne ołtarzowi, ale przemalowane. W prawej nawie ołtarz św. Anny z obrazem świętej, malowany również przez Jana Tabińskiego. Po bokach figury św. Alojzego Gonzagi i św. Jana Kantego. U góry obraz św. Joachima, a obok figury Chrystusa i św. Elżbiety. W nawie lewej ołtarz Matki Bożej Różańcowej z początku XX w., wybudowany staraniem Ks. Augusta Nalika. W centrum ołtarza figura MB Różańcowej z końca XIX w., wykonana w Krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Po lewej stronie figura św. Katarzyny Sienińskiej, powyżej obraz św. Franciszka obok którego stoją figury św. Barbary i św. Elżbiety. Przy pierwszych filarach – po prawej stronie ołtarz św. Andrzeja Boboli z XVIII w., z obrazem świętego namalowanym przez Stanisława Jakubczyka w 1941 r.; po lewej ołtarz św. Rodziny, także z XVIII w. z obrazem św. Rodziny, wymalowanym przez Jana Tabińskiego. Na drugich filarach wiszą obrazy św. Stanisława i św. Wojciecha, ofiarowane kościołowi przez Stanisława Bączalskiego z Jedlicza w r. 1607. Przy filarze ambona drewniana, barokowa, w prawej nawie chrzcielnica kamienna z XV w., przykryta drewnianą pokrywą z okresu późniejszego. Najstarsze obiekty związane z architekturą kościoła to dwa kamienne piętnastowieczne portale, z zachowanymi drzwiami z zamkiem umieszczonymi pomiędzy prezbiterium a zakrystią. Kolejną ważną, a zarazem najliczniejszą grupą obiektów, siedemnastowieczne dzieła sztuki, do których należą ambona, chrzcielnica, tablice epitafijne, ołtarze i obrazy. Wyposażenie wnętrza uzupełnia dziewiętnastowieczny malarski wystrój świątyni, o treściach patriotyczno-religijnych, autorstwa rzeszowskiego artysty Jana Tabińskiego. Zarówno najstarsze piętnastowieczne elementy wyposażenia jak i powstałe w kolejnych okresach historycznych przedstawiają przekrój fundatorskiej działalności duchowieństwa oraz świeckich darczyńców związanych ze strzyżowską świątynią. Równocześnie są świadectwem zmian zachodzących w społecznej mentalności, mającej swoje odzwierciedlenie w formalnym wyrazie sztuki sakralnej.

Drugi ważny zespół zabytków ruchomych znajduje się wewnątrz neogotyckiego kościoła w Wysokiej Strzyżowskiej. W skład oryginalnego neogotyckiego wyposażenia kościoła wchodzi 3 drewniane ołtarze, dębowe ławki, stalle, ambona, chrzcielnica, konfesjonały i drewniany krucyfiks. Ołtarz główny św. Józefa, w prawym ramieniu transeptu ołtarz Matki Boskiej Różańcowej z płaskorzeźbą Matki Boskiej Różańcowej pośrodku i z figurami Katarzyny Sjeneńskiej i św. Jacka po bokach. W lewym ramieniu transeptu ołtarz Serca Pana Jezusa z płaskorzeźbami Serca Pana Jezusa po środku i figurami św. Kazimierza i św. Stanisława Kostki po bokach. Do rejestru wpisane zostały również stacje drogi krzyżowej i dwa witraże.

Kolejny cenny zespół obiektów ruchomych to wyposażenie kościoła pw. św. Stanisława w Dobrzechowie, w skład którego wchodzi: ołtarz główny, obraz Św. Stanisława, ołtarz boczny pw. M.B. Częstochowskiej, obraz Matki Bożej Częstochowskiej tzw. Dobrzechowskiej, obraz Matki Bożej Różańcowej, ołtarz boczny pw. Najśw. Serca Pana Jezusa, ołtarz boczny pw. św. Józefa, ołtarz boczny pw. św. Franciszka, ołtarz boczny pw. św. Izydora, ołtarz boczny pw. Ofiarowania oraz ambona, chrzcielnica, ławki, konfesjonał, a także Umbraculum I i II, Feretry: św. Stanisława, M. Bożej Tarnowieckiej, św. Józefa/Matki Bożej Częstochowskiej, św. Agnieszki/ św. Rodziny, Matki Bożej z Dzieciątkiem, Matki Bożej Niepokalanej, Serca Pana Jezusa, św. Teresy, Epitafium ks. F. Buchwalda, Krucyfiks I i II, Stacje Drogi Krzyżowej oraz polichromia ścienna i obraz Św. Stanisław z 2 poł. XVII w. Z wyposażenia liturgicznego natomiast: monstrancja, kielich 1887, kielich 1917, puszka na komunikanty, relikwiarz św. Andrzeja Boboli, relikwiarz Krzyża Św., krzyż ołtarzowy I, II, III, IV, Lichtarze I i II, Kadzielnica I i II, łódka na kadzidło-navicula, sukienka do obrazu Częstochowskiej, brama-krata ogrodzeniowa, dzwon 1448 r., 12 ornatów, welum i kapa.

Wyposażenie dawnej cerkwi w Bonarówce, obecnie Kościoła filialnego pw. Opieki Matki Bożej również stanowi godny uwagi zespół zabytków ruchomych. W rejestrze znajdują się: Ołtarzyk w sanktuarium, pocz. XX w, Tabernakulum (kiwot) z pocz. XX w, ołtarz boczny, ambona, konfesjonał z XIX w., fotel dla celebransa, komoda zakrystyjna, belka podciągu Krzyż w przedsionku, Rzeźba Chrystus Zmartwychwstały, jak również polichromia z 1898 r, pokrywająca nawę, kruchtę wejściową, zakrystię i sanktuarium. W rejestrze zabytków ruchomych również znajdują się ikony: „Pokrow Przenajświętrzej Bogarodzicy”, 2 poł. XVIII w, „Wprowadzenie Marii do świątyni”, pocz. XVII w., a także dwa obramienia ikon fragmenty dawnego ikonostasu oraz 14 stacji Drogi Krzyżowej, Lichtarz mosiężny (2 szt.), Lichtarz drewniany (4 szt.) i Ornat wraz ze stulą z XVI w i 2 poł. XVIII w.

Następnym obiektem, w którym znajdują się zabytki ruchome to Dom Zgromadzenia Córek Matki Bożej Bolesnej Sióstr Serafitek. Z wyposażenia do rejestru został wpisany

neogotycki ołtarz z 1926 r. oraz rzeźba Św. Katarzyny Aleksandryjskiej, k. XVIII / p. XIX w., wykonana z kamienia, polichromowana.

W aneksie znajduje się tabela prezentująca zabytki ruchome z terenu gminy Strzyżów (ANEKS 1).

4.2.2 ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie miasta i gminy Strzyżów zinwentaryzowano w czasie badań terenowych ponad czterysta zabytków nieruchomych w postaci: założeń przestrzennych, budynków o funkcji mieszkalnej i użyteczności publicznej, kościołów, kapliczek, domów drewnianych, zagród, piwnic itp. Największe skupisko zabytków nieruchomych znajduje się w historycznych ośrodku miejskim – Strzyżowie, pozostałe rozrzucone są na terenie całej gminy. Stanowią one materialne świadectwo historii gminy i posiadają nierzadko wybitne wartości artystyczne.

Na terenie Bonarówki znajduje się 17 zabytków nieruchomych. Poza najważniejszymi, opisanymi już tj. cerkwią grekokatolicką wraz z cmentarzem grekokatolickim i starodrzewem, szkołą występują bardzo ciekawe kamienne XIX-wieczne kapliczki przydrożne. Część z nich znajduje się w lesie. Łącznie na terenie Bonarówki stwierdzono 10 kapliczek.

W Brzeżance istnieje 9 obiektów zabytkowych, są to murowane kapliczki, kaplica-kościół, szkoła oraz drewniane domy. Na uwagę zasługuje murowana kaplica pw. NMP Różańcowej zbudowana w 1932 r. i przez lata wykorzystywana jako miejsce kultu.

W Dobrzechowie zlokalizowanych jest 51 zabytków nieruchomych. Wśród najważniejszych znajdują się budowle o charakterze sakralnym – opisany już Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa. Do tego terenu przylega cmentarz, na którym w 1834 r. wybudowano ufundowaną przez Franciszka Ksawerego Skrzyńskiego murowaną kaplicę cmentarną w stylu neogotyckim. Na frontonie znajduje się herb rodowy Skrzyńskich – Zaremba. W podziemi kościoła znajduje się grobowiec Skrzyńskich i Koźmianów. Kościół i cmentarz otoczone są starodrzewem. Odnotować należy pozostałości zespołu folwarcznego oraz fragmenty cegielni, kluczowej dla dworu w Dobrzechowie inwestycji, którą uruchomiono w 1870 r., a rozbudowano w latach 1895-1897 dostosowując do napędu parowego i zmechanizowanych urządzeń produkcyjnych. Był to jeden z niewielu zakładów produkcyjny w okolicy. Dawał zatrudnienie nie tylko mieszkańcom Dobrzechowa ale i okolicznych wsi. Inną zasługą cegielni były zmiany w budownictwie, wiele budynków mieszkalnych i gospodarczych w okolicach Strzyżowa zostało pokrytych dachówką

dobrzechowską. Zachowało się kilka przykładów drewnianych domów z początku XX wieku. W Dobrzechowie znajdują się również kapliczki przydrożne.

W obrębie wsi Gbiska, Glinik Charzewski, Glinik Zaborowski znajduje się następujących 18 obiektów zabytkowych, głównie są to kapliczki przydrożne oraz drewniane domy, często pozostałości zagród.

W Godowej zinventaryzowano kolejnych 27 zabytków nieruchomości. Są to przede wszystkim niewielkie budowle o charakterze sakralnym: kaplica mszalna, kapliczki oraz obiekty mieszkalne: domy, zagrody oraz pozostałości zespołu folwarcznego z dawną rządcówką.

Na obszarze Grodziska oprócz kościoła z lat 50-tych XX w., zinventaryzowano następujących siedem obiektów – głównie kamiennych kapliczek przydrożnych, ale również domów drewnianych i murowanych z początku XX wieku.

W Łętowni i Tropi znajduje się kolejnych trzynaście zabytków nieruchomości, głównie w postaci przydrożnych kapliczek.

W Wysokiej Strzyżowskiej znajduje się 64 obiektów zabytkowych. Są to budowle o charakterze sakralnym: kościół, kapliczki oraz mieszkalnym: drewniane domy, zagrody oraz pozostałości zespołu folwarcznego. Na uwagę zasługuje duża ilość drewnianych domów w dość dobrym stanie oraz częściowo zachowanych zagród z kamiennymi piwnicami z przełomu XIX i XX wieku, czy też z początków XX stulecia.

W obrębie miejscowości Żyznów, Żarnowa i Zawadka zinventaryzowano kolejnych 48 zabytków nieruchomości. Są to głównie przydrożne kapliczki oraz drewniana zabudowa mieszkalna. Najcenniejszym obiektem jest dwór Bylickich w Żyznowie z połowy XIX wieku oraz kościół p.w. Przemienienia Pańskiego i św. Barbary z 1862 r., którego decyzję o budowie podjęto, gdy okazało się, że kaplica p.w. Św. Barbary, w której dotychczas odbywały się nabożeństwa, ze względu na zły stan musi być rozebrana. W miejscu kaplicy stoi dziś ceglana kapliczka św. Barbary, przeszklona ostrołukowymi oknami z kopia figurki św. Barbary. Nowy kościół wzniesiono z kamienia rzeczno. Pierwotnie pokryty był gontem, który w 1912 r. zamieniono na blachę. W 1928 r. dodano ołtarz boczny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa zakupiony przez Bylickich i parafian. W górnej części fasady frontowej nad drzwiami znajduje się figura Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus. Od strony zachodniej jest zakrystia z dobudowanym do niej w 1924 r. babińcem. W latach 2009-2010 w kościele przeprowadzono remont elewacji, wymieniono witraże, a wnętrze przemaalowano.

W obrębie miasta Strzyżów zinventaryzowanych zostało 135 nieruchomości obiektów zabytkowych. Wśród zabytków znajdują się budowle o charakterze sakralnym: kapliczki,

kościół parafialny wraz z otoczeniem, zespół klasztorny, dawna Synagoga, rezydencjonalnym – dwa zespoły dworskie, a następnie mieszkalnym: domy, kamienice przyrynkowe oraz użytkowym: karczma, browar, szpital, dworzec kolejowy itd.

Na uwagę zasługuje zabudowa mieszczańska zlokalizowana przy rynku i w jego bezpośrednim sąsiedztwie. Należy przypomnieć, że zmiany w zakresie urbanizacji przestrzennej miasta rozpoczęły się u schyłku XIX w. od odbudowy domów, które spłonęły w czasie pożaru miasta w 1895 r. i zastąpieniu drewnianych domów położonych w Rynku murowanymi kamienicami.

Najciekawsze obiekty znajdują się w pierzei południowej rynku – są to cztery kamienice (Rynek 18, 19, 20, 21) wzniesione na początku XX wieku, z bogatą dekoracją secesyjną i boniowaniem na elewacji frontowej. Budowle posiadają plan prostokąta lub trapezu, wejście do budynku zlokalizowane jest z boku lub na środku, z przodu zlokalizowane są pomieszczenia handlowe. Dekoracyjność obiektów podkreśla pseudokoronkowy szczyt w zwieńczeniu fasady jednej kamienicy, kolejne posiadają balkony, w tym jeden ażurowy o motywach eklektycznych.

Podniesienie Strzyżowa do rangi miasta powiatowego (1896) przyczyniło się do budowy siedziby Sądu Powiatowego w latach 1903-1904, położonego w sąsiedztwie Rynku. Z czasem, tereny znajdujące się wokół budynku sądu, obecnie ulica Maja 3, wykupili przedstawiciele środowiska prawniczego (adwokaci, notariusze i sędziowie), budując tam wille wraz z ogrodami. Proces urbanizacji miasta powiatowego przebiegał wolno, ponieważ ludność miasta zwiększała się wyłącznie drogą przyrostu naturalnego. Nie odnotowano znaczącego napływu ludności w związku z inwestycjami, a tylko na skutek rozbudowy administracji obsługującej miasto powiatowe. Z drugiej strony miasta, obecnie ul. Józefa Patryna, w okresie międzywojennym, przedstawiciele środowiska lekarskiego, ale także lokalni przedsiębiorcy, budowali kamienice z zapleczem gospodarczym.

Tereny objęte granicami administracyjnymi miasta były niejednorodne pod względem urbanistycznym. W miarę oddalania się od centrum, mającego w większości charakter rzemieślniczo-handlowy, w miejsce zwartej zabudowy w większości murowanej, obecne były jeszcze w drugiej połowie XX wieku domy drewniane na podmurówce z charakterystycznymi gankami. Przykładem ul. Słowackiego, prowadząca w stronę Rzeszowa, której zabudowa w miarę oddalania się od centrum, traciła miejski charakter.

4.2.3 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Na terenie gminy Strzyżów zlokalizowanych jest 135 stanowisk archeologicznych znajdujących się w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to głównie

pozostałości po osadnictwie określone jako: osada, ślad osadniczy, czy też punkt osadniczy. Stanowiska te świadczą o zasiedleniu obszaru dzisiejszej gminy w okresie pradziejowym. Chronologię osadnictwa na terenie gminy Strzyżów można określić ramowo – od młodszej epoki kamienia (neolit), poprzez epokę brązu, okres wpływów rzymskich do wczesnego, a następnie późnego średniowiecza.

Wszystkie wyróżnione obszary stanowisk archeologicznych podlegają ochronie konserwatorskiej i prawnej zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszystkie roboty ziemne (takie jak budowy, roboty instalacyjne, gazociągi, wodociągi, kanalizacje, kable energetyczne i telefoniczne, rowy melioracyjne, tworzenie nowych wybierzysk kruszywa i wysypisk śmieci) w obrębie stanowisk archeologicznych i ich sąsiedztwie, muszą być uzgadniane z Podkarpackim Konserwatorem Zabytków i prowadzone (wraz z ich dokumentacją) na koszt inwestora, pod nadzorem archeologa. Naruszenie stanowiska archeologicznego jest możliwe tylko po wcześniejszym przebadaniu tegoż na koszt inwestora, po uprzednim uzyskaniu pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Co ważne, o każdorazowym znalezisku archeologicznym należy informować Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wykaz stanowisk archeologicznych z tereny gminy Strzyżów znajduje się w aneksie na końcu opracowania (ANEKS 2).

4.2.4 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH

Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej w Strzyżowie jako samodzielna instytucja kultury gminy Strzyżów zostało powołane przez Radę Miejską w Strzyżowie uchwałą nr IX/75/11 w dniu 30.06.2011 r., równocześnie został uchwalony statut instytucji (załącznik do uchwały IX/75/11). Muzeum zostało wpisane w projekt rewitalizacji miasta, który miał służyć ożywieniu kulturalnemu i gospodarczemu miasta. Projekt rewitalizacji miasta przeprowadzono w latach 2012-2013, umożliwił zorganizowanie odpowiednich pomieszczeń do przechowywania zbiorów muzealnych (synagoga, Galeria Miejska) i zlokalizowanie głównej siedziby muzeum (Łukasiewicza 10).

Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej jest instytucją kultury, do której zadań należy: gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie dóbr kultury i materiałów dokumentacyjnych o dziejach i kulturze miasta Strzyżowa i Ziemi Strzyżowskiej; inwentaryzowanie, katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów i materiałów dokumentacyjnych; przechowywanie zgromadzonych zbiorów w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych; zabezpieczenie i konserwacja zbiorów; prowadzenie badań naukowych

w tym archeologicznych badań wykopaliskowych; organizowanie wystaw; udostępnianie zbiorów do celów edukacyjnych i naukowych oraz zapewnienie właściwych warunków zwiedzania oraz korzystania ze zbiorów i zgromadzonych informacji.

Od momentu powołania do połowy 2014 roku muzeum znajdowało się ono w fazie organizacji, a zbiory nie były udostępniane dla zwiedzających. Praca muzeum koncentrowała się na inwentaryzacji, katalogowaniu i naukowym opracowywaniu zbiorów muzealnych. Kilka tysięcy zbiorów gromadzonych od ponad 60 lat, najpierw przez Z. Leśniaka w Izbie Pamięci, a następnie przez TMZS w Społecznym Muzeum Regionalnym TMZS wymagała szczegółowej inwentaryzacji oraz naukowego opracowania. Nigdy nie zostały założone Księgi Inwentaryzacyjne Muzealiów, nie mówiąc o kartach zabytków. Po dokonaniu spisu z natury w 2011 r. i wstępnej inwentaryzacji zbiorów założone zostały Księgi Inwentarzowe Muzealiów: Etnograficznych, Artystycznych, Archeologicznych i Historycznych, których wypełnianie trwa nadal. Księgi wpisane do ksiąg inwentarzowych są opracowywane szczegółowo w celu założenia kart muzealnych. Dotąd założono karty eksponatom z działów: etnografia, archeologia, sztuka, numizmatyka, militaria, natomiast częściowo fotografiom i archiwaliom, prace te nadal są prowadzone.

Wśród zbiorów muzeum znajduje się ponad dziesięć tysięcy eksponatów (stan na koniec 2016 r.), które należą do następujących działów: sztuka, archeologia, etnografia, militaria, historia, numizmatyka, archiwalia, kartografia, fotografia, geologia, technika i Inne. Zabytki znajdują się w opracowaniu.

Od momentu otwarcia muzeum tj. 15 maja 2014 r. muzeum jest dostępne dla zwiedzających przez sześć dni w tygodniu. Wystawy stałe w Muzeum Samorządowym Ziemi Strzyżowskiej: Ekspozycja „Sala miejska” – wnętrze mieszczańskie i sala miejska, Ekspozycja „Izba pamięci z lat 50-tych XX w.,” Ekspozycja „Salonik muzyczny”, Ekspozycja „Kącik mieszkańców”, Ekspozycja „Pradzieje i średniowiecze w regionie”, Izba pamięci prof. Franciszka Chrapkiewicza, Wystawa etnograficzna oraz ekspozycje w filiach muzeum: Wystawa „Żydzi w Strzyżowie” w synagodze i Wystawa militariów przy tunelu schronowym. Oprócz wystaw stałych prezentowane są wystawy czasowe. W okresie od 2014 do 2016 zorganizowano ich siedemnaście.

Od otwarcia muzeum jest przygotowywana i poszarzana oferta edukacyjna dla dzieci i młodzieży z terenu gminy Strzyżów i okolic. Na okres ferii zimowych i wakacji zostały przygotowane lekcje muzealne, warsztaty i inne zajęcia. Muzeum prowadzi szeroko zakrojoną działalność promocyjną dziedzictwa kulturowego, prowadzi badania naukowe, oraz działalność wydawniczą – jest wydawcą czasopisma naukowego Strzyżowski Rocznik Muzealny (wydano dotąd dwa tomy t.I-2015 i t.II-2016). Do muzeum cały czas trafiają

przedmioty kultury materialnej, dokumenty, zabytki ruchome z terenu Strzyżowa i okolic. W okresie 2011-2016 ilość zbiorów z 4 500 powiększyła się do 10 000 eksponatów.

4.2.5 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Na terenie gminy Strzyżów znajduje się 36 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (stan na 31.03.2017 r.). Są to obiekty m.in. o charakterze sakralnym: cerkiew, zespoły kościołów, kapliczki; dworskim – zespoły dworskie oraz użytkowym – domy mieszkalne, zagrody, fragmenty zabudowań podworskich. Wszystkie te obiekty znajdują się pod ścisłą ochroną konserwatorską. Spis obiektów wpisanych do rejestru zabytków znajduje się w oddzielnym aneksie (ANEKS 3).

4.2.6 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Gmina Strzyżów przed 2012 r. nie prowadziła Gminnej Ewidencji Zabytków. Jednak nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2012 r., znacznie wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Po wejściu w życie nowelizacji Gmina Strzyżów przystąpiła do prac związanych z powołaniem do życia Gminnej Ewidencji Zabytków. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661), jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Strzyżów została przygotowana według

specyfikacji przygotowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Podczas prac nad Gminną Ewidencją Zabytków dokonano weryfikacji zasobu znajdującego się w wykazie Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod kątem stanu faktycznego.

Pełna lista zabytków nieruchomości znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków na terenie gminy Strzyżów zamieszczono w tabeli (ANEKS 4). Liczy ona łącznie 407 obiektów nieruchomości. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują: zabudowa drewniana wsi oraz przykłady małej architektury sakralnej – przydrożne kapliczki.

Z krajobrazu strzyżowskiego i okolicznych wsi znikają bezpowrotnie drewniane zabudowania mieszkalne i gospodarcze. Pamiętać należy, że wielkość zagrody uwarunkowana była wielkością gospodarstwa. Zagroda kmiecia składała się z chałupy, jednej lub dwóch stodół, stajni, chlewu, wozowni i brogu. Zabudowania mieszkalne rozmieszczone były w części przylegające do drogi, jednak z zachowaniem pewnej odległości.

Na tym terenie występowały dwa rodzaje chałup: chałupy jedno- i dwutaktowe, Chałupy jednotraktowe, mieściły pod jednym dachem pomieszczenia mieszkalne i gospodarcze. Ten rodzaj chałupy składał się tylko z izby i sieni. Niekiedy zamiast sieni było boisko, gdzie cepami młócono zboże. Chałupy te zamieszkiwała najuboższa ludność.

Chałupy dwutraktowe najczęściej spotykane w okolicach Strzyżowa, ale także Dukli, Krosna, Sanoka, wyróżniały się tym, że posiadały cztery pomieszczenia po obu stronach sieni tj. dwie izby lub izba z komorą w układzie równoległym po jednej stronie sieni oraz stajnia z komorą po drugiej.

Kilkanaście domów drewnianych, budowanych na zrąb, często na kamiennej podmurówce zinwentaryzowano na terenie Wysokiej Strzyżowskiej. Drewnianą zabudowę stwierdzono również w pozostałych sołectwach gminy Strzyżów. Mniej liczne są pozostałości zagród i obiektów gospodarczych występujących w ich obrębie – stodół, piwnic. Tym ciekawsze wydają się, przetrwałe do naszych czasów od końca XIX w., kamienne piwniczki zagłębione częściowo w ziemię. Jest ich około dziesięciu i są nadal użytkowane przez właścicieli.

Uwagę zwracają drewniane domy z murowanym, przeważnie ceglanym gankiem i bogatą dekoracją rzeźbiarską w zwieńczeniu. Domy takie w latach 30-tych XX wieku były budowane m. in. w Strzyżowie, Dobrzechowie, Wysokiej Strzyżowskiej, czy też w Żyznowie.

Kapliczki budowano z materiałów dostępnych: drewna, kamienia, a później z cegły. Obiekty te były wznoszone z kilku powodów: jako antidotum na wszelkie nadmaterialne zło; jako pomnik, pamiątka dla potomnych; jako rodzaj modlitwy błagalnej czy dziękczynnej, czasem też, jako wyraz skruchy i pokuty. Kapliczki i krzyże powstawały z fundacji

poszczególnych osób, rodzin, grup społecznych, a często także z inicjatywy mieszkańców całych osad, wsi i miasteczek. Obiekty te były przede wszystkim wyrazem pobożności.

Ze względu na formę wyodrębnia się trzy podstawowe grupy kapliczek. Pierwsza grupa to kapliczki szafkowe mające formę niewielkiej, płaskiej, prostokątnej skrzynki wykonanej z desek, z frontem profilowanym. Obserwujemy je na ścianach domów, przydrożnych drzewach, rzadziej zawieszają się na krzyżach. Kapliczki słupowe mają kształt graniastosłupa nakrytego często daszkiem dwuspadowym lub namiotowym, zwieńczone krzyżem. Są one dwu lub trzykondygnacyjne. Każdy segment posiada oddzielną wnękę z figurą świętego. Kondygnacje są od siebie oddzielone gzymsem. Spotykamy również kapliczki domkowe mające część frontową otwartą i odrodzoną ozdobnymi balaskami lub drzwiami. Całość przykryta jest dachem dwu lub czterospadowym z ozdobnym szczytem. Wnętrze kapliczek domkowych składa się z jednego pomieszczenia, wyposażonego w mały ołtarz lub rzeźbę. Na terenie gminy Strzyżów występuje wiele przykładów małej architektury sakralnej, wśród których dominują kapliczki słupowe rzeźbione z piaskowca, a w drugiej kolejności – domkowe. Na uwagę zasługują kapliczki przydrożne na terenie Zawadki, często zachowane w bardzo dobrym stanie, Grodziska, Żyznowa, Godowej. Najstarsze wśród nich pochodzą z 2. połowy XIX wieku, ogólną liczbę kapliczek dopełniają najmłodsze z początku XX w. Ciekawy zespół kapliczek występuje w Bonarówce. Tutaj wzniesione są one z płaskich kamieni piaskowcowych, następnie bielone wapnem, nie często ich wnętrza były malowane. W czasach budowy stanowiły one obiekty przydrożne, teraz przy zmieniającym się krajobrazie, często ukryte są w lesie, a dostęp do nich jest utrudniony.

W Strzyżowie dominują kapliczki domkowe dużych rozmiarów, wznoszone na początku XX wieku, przeważnie z cegły. Najstarszą jest kapliczka św. Józefa z 1. połowy XIX wieku i ta przy ul. Konopnickiej z końca tego stulecia. Najbardziej okazała, związana z legendą o „krwawym deszczu” jest kapliczka Matki Boskiej Bolesnej z lat 30-tych XX wieku. Istniała jedna kapliczka słupowa z 1868 r., zlokalizowana przy ul. Słowackiego, niestety została w znacznym stopniu przebudowana.

4.2.7 ZABYTKI O NAJWIĘKSZYM ZNACZENIU DLA GMINY STRYŻÓW

Najważniejszymi elementami dziedzictwa kulturowego gminy Strzyżów są obiekty architektury sakralnej i rezydencjonalnej.

Architektura sakralna

Zespół Kościoła Parafialnego pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP i Bożego Ciała w Strzyżowie wraz z otoczeniem

Jest to budowla orientowana, trójnawowa z wydłużonym, trójprzęsłowym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium o wymiarach: 45 m długości i 20 m szerokości (w części nawowej) przy 10 m szerokości w prezbiterium. Wnętrze jest trójnawowe, pseudohalowe, czteroprzęsłowe. Od północy znajduje się kruchta, prawdopodobnie z XVII w. Nawa główna równa jest wysokości prezbiterium. W zakrystii występuje sklepienie gotyckie z końca XV w., pozostałe sklepienia są XVII-wieczne: kolebkowe w nawie głównej, kolebkowe z lunetami w prezbiterium, z lunetami i gurtami w kruchcie; kolebkowo-krzyżowe w nawach bocznych. Łuk tarczy zamknięty półkoliście, wsparty na filarach przyściennych. Budowla posiada 10 okien witrażowych i 2 zabudowane. Okna gotyckie zamknięte są ostrym łukiem, dwustronnie rozglifione. Chór muzyczny został wzniesiony w XVIII w., wsparty jest na trzech arkadach filarowych. Na głównym portalu, umiejscowionym w fasadzie zachodniej umieszczono herb odnowiciela świątyni – Jana Wielopolskiego. Wnętrze kościoła wymalowane zostało w 1897 r. przez Jana Tabińskiego. Na portalu prowadzącym z prezbiterium do zakrystii widnieje data pierwszej konsekracji kościoła – 1494 rok. Do 1931 r. kościół posiadał podziemia, które zostały zasypane przy okazji wymiany posadzki.

W latach 1957-1958 przeprowadzono ogólne prace konserwatorskie. W latach 1968-2000 ks. Adam Nowak, proboszcz strzyżowski, rozpoczął prace konserwatorskie wokół głównego ołtarza, zajął się renowacją obrazów św. Stanisława i św. Wojciecha oraz stacji Drogi Krzyżowej. Jego następcą ks. Jan Wolak przystąpił do kompleksowych działań konserwatorskich we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W latach 2004-2009 prowadzono prace konserwatorskie celem odtworzenia wyglądu świątyni z końca XIX w. tj. po pożarze kościoła (1895) i przeprowadzonych wówczas pracach pod kierunkiem Jana Tabińskiego. Poddano konserwacji ambonę i cztery ołtarze boczne, odnowiono polichromię, przy wsparciu finansowym parafian mieszkających w USA. Rozpoczęto odrestaurowanie i zabezpieczenie konserwatorskie obrazu Matki Bożej Strzyżowskiej, szczególnie czczony przez parafian. Zakończenie prac konserwatorskich przewidziane jest na kwiecień 2017 r. Podjęto także szereg prac wewnątrz kościoła i najbliższym otoczeniu. W 2016 r. opublikowano album pt. *Kościół furny w Strzyżowie* zawierający tekst ks. Ludwika Grzebienia dotyczący dziejów obiektu i fotografie Igora Witowicza, pokazujące świątynię

w całej okazałości, od ogólnych widoków bryły budowli wraz z otoczeniem, poprzez szerokie ujęcie wnętrza, po elementy dekoracji i wyposażenie stryżowskiej fary.

Obok kościoła znajduje się posadowiona osobno wieża w stylu gotyckim, w części dolnej murowana z kamienia i współczesna kościołowi. Górna część została wymurowana w XIX w., po pożarze wieży kościoła w 1895 r. Posiada ona 36 m wysokości. Do czasu wspomnianego pożaru wisiały tu trzy dzwony z końca XV w. Nowe zostały odlane w roku 1897. Zostały jednak zrabowane przez Austriaków w 1917 r. Kolejne sprawiono w 1925 r., przy wydatnym udziale Polonii amerykańskiej imieniem „Stanisław Kostka” i „św. Kazimierz”. Trzeci z 1613 r. został zakupiony w Kańczudze. Dwa pierwsze zarekwirowali Niemcy w 1941 r. Po raz kolejny zakupiono dzwony dla parafii w 1967 r. imieniem „Marya” i w 1972 r. „Maksymilian”. Obydwa wykonane w ludwisarni Felczyńskich w Przemyślu.

Dom Parafialny zbudowany w latach 1908–1911 przez ks. Stanisława Kwiecińskiego. Był miejscem działalności duszpasterskiej. Po wojnie został zajęty na potrzeby administracji cywilnej, odzyskany dla parafii w latach 80-tych XX w. Wymaga gruntownego remontu wewnątrz, choć pokryty nową elewacją sprawia wrażenie odnowionego. Obok Domu Parafialnego stoi plebania, która została wybudowana w latach 1882–1884, wielokrotnie remontowana. Za murem stoi dawna wikarówka z połowy XIX w., a obok wybudowany w latach 80-tych XX w. budynek dostosowany do mieszkania stryżowskich wikariuszy. W starej wikarówce obecnie znajdują się tam sale spotkań, sala komputerowa, biblioteka i poradnia.

Kościół parafialny pod wezwaniem Świętego Stanisława biskupa w Dobrzechowie

Jedna z najważniejszych i pierwszych realizacji architekta Teodora Talowskiego jednego z najwybitniejszych architektów swoich czasów. Wzniesiony w latach 1888–1893 zastąpił starą drewnianą świątynię, którą rozebrano w 1897 r. W miejscu drewnianej świątyni pozostało kościelisko, które wraz z pomnikiem są objęte ochroną konserwatorską. W oddaleniu od skromnej drewnianej budowli powstał potężny neogotycki kościół, którego majestat podkreśla surowość ceglanych ścian i prostota kamiennych detali. Wejście na teren kościoła wiedzie po kamiennych schodach u szczytu, których stoją dwa kamienne filary bramne. Czworoboczne o uskokowo profilowanych narożach, dekorowane kamiennymi spływami i kołatkami, zwieńczone bogatymi kwiatonami wprawiają w nastrój powagi. Ze stopni schodów można podziwiać zachodnią fasadę. Główne wejście, obramowane szkarpami, zwieńczone jest trójnawowym szczytem z pinaklem w części środkowej. Nad

wejściem wyrasta potężna czworoboczna wieża nakryta dachem namiotowym wybiegającym w smukłą wieżyczkę. Ciężar ceglanych ścian rozbija duże okno zamknięte łukiem ostrym wypełniające środkowe z wbudowanym krzyżem partie wieży. Pozostałe elewacje opięte szkarpami posiadają duże okna zakończone łukiem ostrym i wypełnione maswerkami. Jest to kościół jednonawowy z transeptem i kaplicami. Wokół kościoła płaskie, szerokie obejście umożliwia oglądanie całości. Dalej drzewa i neobarokowe ogrodzenie wykonane przez Józefa Górnickiego zamyka całość jest potrzebnym i ważnym dopełnieniem. Przy południowym ramieniu transeptu znajduje się grobowiec Michałowskich nakryty kamienną płytą z zamocowanymi czterema kolistymi uchwytami. Nad nim w ścianie kamienna tablica informuje o pochowanych. Od strony wschodniej za prezbiterium w nowej wolnostojącej kaplicy zobaczyć można cztery kolumny pochodzące z nieistniejącego dzisiaj dworu w Markuszowej.

W 1891 r. do Dobrzechowa przyjechali Stefan Matejko i Karol Maszkowski, wówczas studenci krakowskiej uczelni. W ich szkicownikach zachowały się dwa rysunki drewnianego kościoła parafialnego w Dobrzechowie p.w. św. Stanisława Biskupa, który rozebrano w 1897 r. W 1892 r. kościół poświęcił ksiądz Stanisław Jabczyński (1878-1903) proboszcz i dziekan strzyżowski, a konsekrowali biskup ordynariusz Józef Sebastian Pelczar i sufragan przemyski Józef Karol Fischer, budowniczy tego kościoła i były proboszcz w Dobrzechowie. Na szczególną uwagę zasługuje wnętrze kościoła. Mamy na myśli polichromie, którą w 1953 r. wykonał Stanisław Jakubczyk, artysta z Krakowa. W wyposażeniu kościoła wyróżniają się:

- ołtarz główny (1907-1908) z krzyżem, który można przysłonić obrazem przedstawiającym św. Stanisława Biskupa;

- ołtarz z 1899 r. z jedną z najstarszych kopii Matki Bożej Częstochowskiej, nazywany w tym środowisku Matką Bożą Częstochowską, otaczana szczególną czcią;

- ołtarz św. Franciszka z Asyżu z 1909 r. ;

- ołtarz Najświętszego Serca Jezusa z 1909 r. z postaciami Ewangelistów: św. Jana , Mateusza oraz płaskorzeźbą dwunastoletniego Jezusa nauczającego w świątyni;

- ołtarz św. Józefa z 1910 r. z rzeźbami św. Anny i Joachima.

Uwagę zwraca także: ambona kamienna (1895 r), Stacje Męki Pańskiej (1902r.), ławki z dawnego wyposażenia kościoła w nawach bocznych, rzeźba Chrystusa na krzyżu w przedsionku, przeniesiona z dawnego kościoła. Także z poprzedniego kościoła pochodzi fragment najstarszego wyposażenia w sprzęt liturgiczny. Są to monstrancje z przełomu XVII/XVIII wieku, ornat datowany na połowę XVII wieku oraz kielich wykonany w czasie I wojny światowej z napisem. *Wotum ojców. Pamiętka wojny 1914-1917*. Największą wartość architektoniczną stanowi dzwon z 1448 r. imieniem Stanisław o wadze 840 kg i średnicy 98

cm, wymieniony w opracowaniu Tadeusza Szydłowskiego z 1922 r. Dopelnienie otoczenia kościoła dobrzechowskiego stanowi starodrzew oraz neobarokowe ogrodzenie przeniesione z nieistniejącego dworu w Dobrzechowie. W pamięci mieszkańców Dobrzechowa zachowało się miejsce po drewnianym kościele parafialnym rozebranym w końcu XIX w. nazywane potocznie kościeliskiem.

Kościół p.w. św. Józefa w Wysokiej Strzyżowskiej

Świątynia wybudowana w stylu neogotyckim w 1918 r., usytuowana na wyraźnym wzniesieniu. Jest to świątynia jednonawowa z transeptem zakończonym półkolistymi oknami witrażowymi. Wejście główne do środka prowadzi przez wieżę, na której w połowie wysokości umieszczono tarczę zegarową. Wnętrze utrzymane jest również w stylu neogotyckim. Ściany i sklepienie kościoła pokryte polichromiami. Wnętrze kościoła oświetlają otwory okienne z witrażami. W latach 2004-2006 przeprowadzono remont ceglanych ścian wieży kościelnej oraz jej konstrukcji dachowej połączoną ze zmianą pokrycia dachowego na blachę miedzianą. Przeprowadzono wówczas remont więźby dachowej pod korpusem głównym oraz wykonano nowe obróbki blacharskie.

Cerkiew greckokatolicka p.w. Opieki Matki Bożej w Bonarówce

Cerkiew drewniana greckokatolicka została wzniesiona w 1841 roku, obecnie jest to filialny kościół rzymskokatolicki parafii w Żyznowie p.w. Przemienienia Pańskiego. Świątynia stanowi jednonawową bryłę z przedsionkiem – wieżą. Zewnątrz ściany kościoła pokryte są gontem, dach – ocynkowaną blachą. W przedsionku i w nawie znajduje się polichromia Pawła Bogdanowskiego z roku 1898, w prezbiterium - Pawła Zaporowskiego z roku 1932. Do kapitalnego remontu zrębu ścian polichromii pod nadzorem konserwatora przystąpiono w roku 1993. Wnętrze urozmaicają resztki ikonostasu z I połowy XVIII wieku z dwiema ikonami malowanymi na desce: Ofiarowanie Marii w świątyni oraz Matka Boża Opieki.

W latach 1997-2004 staraniem proboszcza ks. Stanisława Piątka wykonano gruntowny remont wnętrza świątyni, przywracając niektóre elementy architektury sakralnej, ponadto przeprowadzono konserwację polichromii. Zachowała się polichromia figuralna, resztki ikonostasu pod wieżą z I połowy XVIII w. z dwiema ikonami przedstawiającymi *Ofiarowanie Maryi w Świątyni* i *Matka Boska Opieki* oraz rzeźbę Chrystusa Zmartwychwstałego (2 połowa XVIII w.), która znajduje się pod wieżą. W bocznym ołtarzu znajduje się ikona Pieta oraz *Namiestnej Pokrow*. W kruchcie znajduje krucyfiks ludowy datowany na XIX w. oraz ornat rzymski z 1655 r. Na jednej ramie na owalnym kaszobonie

odkryto ślady inskrypcji i datę 1664 r. Po zakończeniu konserwacji umieszczono w niej ikonę z XVIII w. *Wprowadzenie Maryi do Świątyni*. Drugie obramienie zostało wypełnione kopią ikony *Pokłon Trzech Króli* ze zbiorów Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Całość zawieszono w prezbiterium. W czasie prac konserwatorskich usunięto przemalowania oraz zrekonstruowano niektóre elementy ołtarzy wywiezionych przez ludność greckokatolicką w okresie powojennym.

Synagoga obecnie Biblioteka Publiczna Gminy i Miasta im. Juliana Przybosia w Strzyżowie

Na początku XVIII w. w Strzyżowie zbudowano murowaną synagogę z kamienia w stylu późnobarokowym na planie prostokąta, pokryty czterospadowym dachem. Jest to budynek murowany o narożach opiętych z trzech stron pilastrami. Od zachodu wznosi się piętrowa, niższa od budynku przybudówka mieszcząca pierwotnie schody prowadzące do Sali kobiet. Prostokątne okna umieszczone są w głębokich wnękach. Sala modlitw podczas remontów została podzielona na dwie kondygnacje, a izba szkolna na trzy pomieszczenia, miejscu *aron ha-kodeszu* wybito nowe okno. W latach osiemdziesiątych XVIII w. przejeżdżający przez Strzyżów Andrzej Ewaryst Kuropatnicki odnotował więc nową murowaną strzyżowską synagogę. W czasie okupacji hitlerowskiej, Niemcy urządzili tam magazyny, a na podwórzu warsztaty samochodowe. Zniszczona została osiemnastowieczna polichromia, przemalowana około 1935 r. przez strzyżowskiego malarza Garfunkela. Najprawdopodobniej ten sam artysta, Garfunkiel (zap. Aharon Josef) w latach 1935-1936 wykonał polichromię w synagodze w Niebylcu, gdzie się uwiecznił w inskrypcji. Artysta pochodził z Przemysła. Budynek przetrwał okres wojny w niezłym stanie. Przez dwadzieścia powojennych lat (1944-1963) synagoga należała do strzyżowskiej Spółdzielni *Samopomoc Chłopska*. W latach 1964-1966 przeprowadzono adaptację budynku na cele oświatowe. Od 1966 r. w dawnej synagodze mieści się Miejska Biblioteka Publiczna.

Strzyżowska synagoga to ważny zabytek kultury żydowskiej na Podkarpaciu ze względu na bimą i polichromię. Zachowała się bima sklepiona na żaglach opartych na czterech potężnych filarach. Polichromia dawnej synagogi, konserwowana w latach 1966-1967 przez Sabinę Kozłowską i Bogusława Bałosa, przedstawia lewiatana oraz ornamenty roślinne. W 2004 r. przeprowadzono remont tynków zewnętrznych. Pomalowano także elewacje zewnętrzne oraz pokrycia dachowe. W 2012 roku przeprowadzono remont kapitalny obiektu w ramach projektu rewitalizacji miasta. W 2013 r. przeprowadzono we wnętrzu synagogi prace konserwacyjne polichromii w bimie zlecając je Elżbiecie i Piotrowi Bakunom, rzeszowskim konserwatorom dzieł sztuki. Efekty tej pracy opublikowano w II tomie Strzyżowskiego Rocznika Muzealnego z 2016 r. W styczniu 2014 r. w centralnym miejscu

synagogi, w bimie, urządzono ekspozycję muzealną poświęconą mieszkańcom Strzyżowa pochodzenia żydowskiego. Jest ona dostępna w godzinach otwarcia biblioteki. Organizatorem wystawy jest w synagodze jest Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej im. Z. Leśniaka.

Cmentarze wyznaniowe

Cmentarze rzymskokatolickie w Strzyżowie

U schyłku XVIII w. rozpoczął się trwający wiele lat proces zamykania przykościelnych nekropoli i otwierania cmentarzy położonych w pewnym oddaleniu od zabudowań. Dawny cmentarz przykościelny zamknięto i ogrodzono płotem. Nieużytkowany w połowie XIX w. służył jako miejsce postoju furmanek w dni targowe. W 1886 r. ks. Franciszek Jabczyński otoczył byłą cmentarz ceglany murem, jednak z czasem teren ten zabudowano. Od początku XIX w. parafian strzyżowskich chowano na nowym cmentarzu pod wezwaniem św. Michała.

W 1863 r. Konstancja Dydyńska, właściciela Godowej, wybudowała kaplicę rodową p.w. św. Michała Archaniola, którą zlokalizowano w Strzyżowie. Murowana kaplica została zbudowana w stylu neoromańska, na planie prostokąta, kryta blachą, z przedsionkiem. Wewnątrz znajduje się ołtarz i polichromia neorokokowa. Spoczywają tam członkowie rodziny Dydyńskich. Najbardziej znaną postacią jest Antoni Dydyński, działacz społeczny i filantrop. W 1989 r. przeprowadzono gruntowny remont obiektu.

W 1940 r. poszerzono cmentarz *Na Krzywuli*, jak ten miejsce nazywają strzyżowianie. Cmentarz ten zlokalizowano na gruncie zakupionym od Ignacego Wołkowickiego, właściciela obszaru dworskiego. Z czasem obszar cmentarza za sprawą kupna gruntu od probostwa strzyżowskiego. Znajduje się tam murowany budynek służący jako magazyn gospodarczy wykorzystywany przez administratora nekropoli, dawna trupiarnia.

Odnotować należy także dwa nieczynne już cmentarze. Pierwszy na Ratośniówkach zamknięty w 1907 r. , po których zostało jeszcze kilka nagrobków wykonanych z piaskowca. Drugi cmentarza zamknięty w 1940 r. funkcjonował na tzw. Rzepisku.

Cmentarz rzymskokatolicki w Dobrzechowie

W końcu XVIII w. zamknięto cmentarz przykościelny. Nową nekropolię parafialną uruchomiono na początku XIX w. W 1884 r. na cmentarzu poświęcono nowobudowaną kaplicę p.w. św. Franciszka z Asyżu.

Cmentarz rzymskokatolicki w Wysokiej Strzyżowskiej

Cmentarz rzymskokatolicki w Wysokiej Strzyżowskiej otwarto w 1918 r., z chwilą założenia parafii. Na cmentarzu znajduje kaplica parafialna.

Cmentarze epidemiologiczne

W północno-zachodniej części Strzyżowa, poza zwartą zabudową miejską, na wyraźnym wzniesieniu (442 m n.p.m.) o nazwie Biała Góra (obecnie ulica Działy), w odległości 2 km od Rynku, znajduje się kamień w kształcie sześcianu. Przytwierdzona do sarkofagu metalowa tabliczka informuje o ofiarach cholery w 1807 r. Kamień postawiono w miejscu byłego cmentarza cholerycznego (epidemiologicznego). Na temat drugiego cmentarza cholerycznego wiadomo, że został zlokalizowany u podnóża góry zwieńczonej kaplicą Matki Bożej Bolesnej. Na podstawie metryk parafialnych wiadomo, że ofiary cholery odnotowano w 1807, 1831, 1855 i 1873 r.

Kaplice

Na cmentarzu parafialnym w Dobrzechowie znajduje się kaplica rodowa Koźmianów i Skrzyńskich, ufundowana w 1834 r. przez Franciszka Ksawerego Skrzyńskiego. Znajduje się tam również parafialna kaplica cmentarna p.w. św. Franciszka z Asyżu, poświęcona w 1883 r., wielokrotnie remontowana. We wnętrzu kościoła znajduje się krypta Michałowskich, właścicieli obszaru dworskiego w Dobrzechowie. Od południa ogrodzony aleją rytmicznie sadzonych drzew przylega do terenu kościoła cmentarz parafialny. W starej części cmentarza na szczególną uwagę zasługuje grób Andrzeja Edwarda Koźmiana, dyplomaty i pamiętnikarza zmarłego w 1864 r., syna pisarza. Na północno – zachodniej krawędzi cmentarza ustawiono cylindryczną kapliczkę przydrożną nakrytą namiotowym daszkiem.

W Godowej znajduje się murowana kaplica p.w. św. Józefa i św. Krzysztofa zbudowana w 1909 r. Z tego samego roku pochodzi kaplica w Gliniku Zaborowskim. W Brzeżance znajduje się murowana kaplica p.w. N.M.P Różańcowej zbudowana w 1932 r.

Cmentarz greckokatolicki w Bonarówce

W oddaleniu od kościoła (dawniej cerkwi) znajduje się cmentarz społeczności greckokatolickiej należącej do parafii Bonarówka założony w I połowie XIX w. Zachowało się 38 nagrobków. Najstarszy z nich datowany jest na 1902 rok. W 2006 r. cmentarz odnowiono staraniem Rady Sołeckiej w Bonarówce.

Cmentarze żydowskie

Najstarsze informacje na temat obecności Żydów w Strzyżowie sięgają drugiej połowy XVII w. W latach 1673-1674 odnotowano podatników żydowskich w Czudcu i Strzyżowie. Na ten czas datuje się założenie najstarszego cmentarza (obecnie ul. Przeclawczyka), który funkcjonował do końca XVIII w. Obecnie znajduje się tam miejski skwer. Drugi cmentarz zlokalizowano w centrum miasta przy ul. Ignacego Daszyńskiego. W czasie wojny Niemcy macewami brukowali strzyżowski rynek. W miejscu dawnego cmentarza znajduje się boisko sportowe. Trzeci cmentarz zlokalizowano pod Żarnowską Górą. Dzięki ustaleniom Henryka Mohera, strzyżowianina urodzonego w 1915 r., który odwiedził rodzinne miasto dwukrotnie w 1990 i 1995 r. wiadomo, że cmentarz funkcjonował od 1879 r. Moher odczytał większość nazwisk zamieszczonych na macewach. W 1985 r. cmentarz ogrodzono ze środków Fundacji Nissenbaumów działająca od 1983 r., której celem jest ratowanie zabytków kultury żydowskiej w Polsce.

Architektura rezydencjonalna

Zespół pałacowy Skrzyński, Wołkowickich i Konopków w Strzyżowie

Neogotycki pałacyk z piętnem wybudowany w połowie XIX w., zastąpił wcześniejszą budowlę tj. dwór z XVIII w. z której zachowały się jedynie piwnice. Pałac Skrzyńskich, zbudowany w połowie XIX w. według projektu Franciszka Lanciego, włoskiego architekta, który od lat trzydziestych XIX w. związany był z Polską. Pałac zbudowany na rzucie prostokąta, piętrowy, z mieszkalnym poddaszem sfinansował Ignacy Skrzyński. W końcu XIX w. obiekt wszedł w posiadanie Wołkowickich, a od 1928 do 1945 Konopków. W 1945 r. w ramach tzw. reformy rolnej, pałac i grunty dworskie o obszarze 49 ha przeznaczono na Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego. W latach 1973-1977 pałac przeszedł gruntowny remont, podczas którego przystosowano obiekt do pełnienia nowej funkcji. Od 1951 r. mieści się tam Państwowy Dom Dziecka im. Janusza Korczaka.

Pałac otacza park krajobrazowy, po którym pozostały okazale dęby, topole, olchy i wierzby, opadające tarasowo ku południu. Zachowały się także aleje, drzewostan ze starymi drzewami z których pięknie się prezentują pomnikowe dęby oraz stawisko. W połowie XIX w. założono zespół oranżerii zajmujący kilka szklanych budynków.

Zespół dworski Dydyńskich w Godowej (obecnie w Strzyżowie ul Modrzewiowa 1A)

Dwór w Godowej należący do Dydyńskich zbudowano w schyłku XVIII w. W okresie międzywojennym gruntownie przebudowany pod rządami Stanisława i Elżbiety Filipowiczów, którzy zorganizowali tam pensjonat, wykorzystując malownicze położenie i widok na dolinę Wisłoka. Dwukondygnacyjny kamienny dwór rozplanowany został na rzucie prostokąta z okrągłymi narożami. Folwark oraz oficyny zostały gruntownie przebudowane. Na głównej osi dworu, zbudowano budynki gospodarcze.

W 1969 r. obiekt ten został odnowiony i użytkowany przez administrację Państwowego Ośrodka Maszynowego w Strzyżowie. W latach 1991-2011 w tym budynku mieściło się Społeczne Muzeum Regionalne TMZS w Strzyżowie. Na ten cel przeznaczono drugą kondygnację budynku zbudowanego na planie prostokąta, piętrowego z fasadą wejściową od wschodu i bocznymi wejściami od północy i południa. Na piętrze dworu znajdowało się 7 pomieszczeń muzealnych różnej wielkości o łącznej powierzchni 133 m². Wnętrze dworu nie było przystosowane do tego rodzaju działalności, narażając na zniszczenie zdeponowane tam przedmioty. Od 1996 r. mieści się w nim Środowiskowy Dom Samopomocy.

Na wysokich i stromych skarpach zachowały się jeszcze czytelne pozostałości tarasów ziemnych określające założenia ogrodu mającego XVIII-wieczną metrykę.

Zespół pałacowo-parkowy Bylickich w Żyznowie

Pałac w Żyznowie wybudowany został w 1 połowie XIX w przez Łempickich. Przebudowany częściowo na przełomie XIX i XX w. utracił wówczas wiele pierwotnych, klasycystycznych cech. Założony jest na planie wydłużonego prostokąta, piętrowy, murowany, nakryty prostym, czterospadowym dachem. Elewacja frontowa, z wgłębnym portykiem (biegnącym przez całą wysokość budynku), wspartym na ośmiu kolumnach dodaje pałacowi wdzięku i lekkości. W elewacji ogrodowej portyk z tarasem stanowiącym przedłużenie ogrodu. W latach 1917-1944 dwór należał do Bylickich, których reforma rolna z 1944 r. pozbawiła majątku, a obecnie czynią starania o jego odzyskanie. W latach 1944-1949 w dworze Bylickich zorganizowano sanatorium. Obecnie (od 1949/1950) w pałacu mieści się Państwowy Dom Dziecka. W latach 1976 i 2005-2006 przeprowadzono remont obiektu: wymieniono pokrycie dachu, uzupełniono brakujące detale architektoniczne.

Pałac usytuowany jest w obrębie pozostałości okazałego parku krajobrazowego, istniejącego już w połowie XIX w. istniejącego w miejscu wcześniejszych ogrodów. Zauważalne jest silne zróżnicowanie pod względem rzeźby terenu. W parku występują stare drzewa i aleje. Ogród dworski rozplanowano na trzech poziomach: na wierzcholinie góry, na

stronnym stoku wzniesienia i skarpy oraz na najniższym tarasie zakola Wisłoka. Z założenia datowanego na przełom XIX i XX w. zachowało się niewielkie skupisko starodrzewia jesionowo-lipowego oraz pozostałości sadu owocowego.

Zabudowania podworskie w Dobrzechowie

Na fotografii zamieszczonej w książce poświęconej historii Dobrzechowa możemy obejrzeć pałac Michałowskich zbudowany w latach 1903-1904 według projektu T. Talowskiego. Wyposażenie pałacu zajęło Romanowi Michałowskiemu kolejne dwa lata. W pałacu dobrzechowskim przechowywano nie tylko archiwum rodzinne Michałowskich, ale także rękopisy utworów literackich i korespondencję polskich pisarzy m.in. Hieronima Morsztyna, Kajetana Koźmiana, Zygmunta Krasińskiego. Znajdowały się tam obrazy Piotra Michałowskiego oraz licząca około 4500 woluminów biblioteka. Większość tych zbiorów przepadała w pożarze pałacu w grudniu 1914 r. w czasie inwazji rosyjskiej, którego nie odbudowano.

Przeszło 100 lat minęło od zniszczenia pałacu dobrzechowskiego, a zachowały się jeszcze podpiwniczone budynki gospodarcze zbudowane na potrzeby obsługi właścicieli rezydencji tj. dom rządcy i kasjera, dom ogrodnika, wozownia, stajnie i znajdujące się w znacznym oddaleniu czworaki dworskie. Nie zachowało się natomiast założenie ogrodowe. W całości zachowała się kaplica dworska w Dobrzechowie z XIX w. zbudowana przez Koźmianów, właścicieli obszaru dworskiego dla członków rodziny, niegdyś położna na terenie parku, dziś nie istniejącego.

Architektura przemysłowa

Dworce kolejowe

Dworzec kolejowy w Strzyżowie

Architektura przemysłowa datowana na przełom XIX/XX w. rozwinęła się za sprawą połączenia kolejowego Rzeszów-Jasło, które uruchomiono w 1890r. Na tej trasie zbudowano kilkanaście dworców kolejowych wraz z towarzyszącą im infrastrukturą gospodarczą: nastawnia, stacja pomp, magazyny. Dworzec kolejowy w Strzyżowie zbudowano w latach 1889-1890. Wyróżniał się masywną konstrukcją i funkcjonalnością, ponieważ mieściły się tam nie tylko mieszkania służbowe dla administracji, ale także restauracja dworcowa. Z punktu widzenia urbanistycznego, dworzec był kluczowym czynnikiem nowoczesnej zabudowy miasta. Uniknął zniszczenia w lipcu 1944 r. z rąk wycofujących się oddziałów

niemieckich, dzięki działaniom strzyżowskiej placówki Armii Krajowej. W 1975 r. Towarzystwo Miłośników Strzyżowa wmurowało w ścianę dworca tablicę informującą o tym, że w tym budynku mieszkał Wojciech Weiss (1875-1950), znany malarz, w czasie pobytów w Strzyżowie na przełomie XIX/XX w.

Interesującym przykładem architektury przemysłowej jest dobrze zachowany budynek stacji pomp ostatniej dekady XIX w. jako zaplecze techniczne strzyżowskiej stacji kolejowej.

Dworzec kolejowy w Dobrzechowie

Dworzec zbudowany na przełomie XIX i XX w. został zniszczony w lipcu 1944 r. przez wycofujące się oddziały niemieckie, zapewne niebawem odremontowany. Obiekt ten w latach siedemdziesiątych rozbudowano, pozbawiony jest jednak walorów architektonicznych poprzedniego obiektu. W 2006 r. zmieniono pokrycie dachu dworca kolejowego, zastępując dobrzechowską dachówkę blachą. Obok dworca znajdują się dawne zabudowania gospodarcze, które po adaptacji pełnią funkcje mieszkalne.

Pozostałości architektury przemysłowej z końca XIX w. znajdujemy w Żarnowej, gdzie zachowały się fragmenty kamiennego mostu kolejowego, podobnie w Strzyżowie naprzeciw Zakładu *Roksana*. Należy zwrócić uwagę na pozostałości po bocznicy kolejowej łączącej linię kolejowa Rzeszów – Jasło z cegielnią w Dobrzechowie i położonym w jej sąsiedztwie wyrobiskiem.

Przemysł wiejski

Cegielnia w Dobrzechowie należąca do Michałowskich, została uruchomiona u schyłku XIX w. funkcjonowała do 1916 r., Na skutek działań wojennych spłonęła, odbudowana w okresie międzywojennym, jako nowoczesny zakład. Przez wiele lat cieszyła się renomą na rynku budowlanym. Dokumentacja fotograficzna z okresu międzywojennego przedstawia rozległe zabudowania dobrzechowskiej cegielni. W okresie międzywojennym cegielnia była nie tylko głównym dostawcą cegły, ale także dawała miejsca pracy, co mrowisku rolniczemu miało ogromne znaczenie. W sąsiedztwie cegielni zbudowano wille dla dyrektora, dziś własność prywatna, oraz zabudowania dla administracji. Po wyczerpaniu się zapasów surowcowych, w latach 90. XX w. cegielnia zakończyła działalność. Teren pocegielniany częściowo zaadaptowano na potrzeby edukacyjne.

Browar

Na początku XX wieku Ignacy Wołkowicki zbudował browar, który był ważnym elementem przemysłu dworskiego. Prowadzeniem browaru zajmowali się wykwalifikowani

browarnicy, zatrudniając do pomocy 3-4 pomocników. Browar strzyżowski funkcjonował do 1944 r. W 1944 r. został przejęty przez Spółdzielnię *Samopomoc Chłopską* w Strzyżowie. W dobie PRL jego znaczenie w gospodarce miasta malało. Pozostałość po strzyżowskim browarze (ul. Sobieskiego).

Młyny i gorzelnie znajdujące się w posiadaniu obszarów dworskich w Dobrzechowie i Strzyżowie, w dobie PRL popadły w ruinę gospodarczą. Po 1989 r. zostały częściowo odrestaurowane nakładem nowych właścicieli, którzy zaadaptowali jej na inne cele.

Zabudowania folwarczne

W galicyjskim krajobrazie gospodarczym zabudowania folwarczne i towarzyszące im obiekty występowały niemal w każdej wsi, dziś należą do rzadkości. Należy zwrócić uwagę budynku przeznaczone dla administracji dworskiej tzw. rządówka, którą znajdujemy w Strzyżowie.

W Wysokiej Strzyżowskiej znajduje się Folwark Golcówka w miejscu folwarku założonego w XV wieku przez cystersów z Koprzywnicy był największym tego rodzaju obiektem w okolicy. O jego znaczeniu świadczy fakt, że przeniesiono tam z Dobrzechowa siedzibę opata cysterskiego. Ostatnim właścicielem tego folwarku Władysław Michałowski, właściciel obszaru dworskiego w Dobrzechowie. Zachowały się pozostałości głównego budynku dworskiego oraz elementy zabudowań gospodarczych. Zachowały się elementy dawnego wyposażenia tj.: drzwi dworskie, kafle, a drobne wyroby metalowe np. drzwi do pieca. Uwagę zwraca potężnych rozmiarów silnik młyński. W latach trzydziestych XX w. spłonął spichlerz. Obecnie obiekt ten jest w posiadaniu Tomasza Włodyki. W pomieszczeniu podworskim właściciel urządził mini skansen, gromadząc przedmioty codziennego użytku np. dzieżki, garnki gliniane, maszyny do szycia, niecki, żelazka na dusze oraz meble: kredensy, krzesła, stoły, wieszaki itp. Posiada znaczny zbiór obrazów z motywami religijnymi, które znajdowały się dawnej w wiejskich domach. Pasja zbieracka właściciela zaowocowała sporym zbiorem militariów np. bagnetów, hełmów, menażek. Zachowało się kilka budynków, w których jeszcze w połowie XX w. znajdowały się kuźnie położone w pobliżu drogi głównej.

Szkoły ludowe

Odnotować należy kilka obiektów byłych szkół ludowych zbudowanych na początku XX w., występują one w Bonarówce, Tropi, Gliniku Charzewskim, Dobrzechowie i Żyznowie.

Przy głównej drodze z Rzeszowa do Jasła znajduje się imponujący rozmiarami budynek szkoły podstawowej w Gliniku Charzewskim, miejscowości liczącej około 500 mieszkańców.

Budynek ceglany zbudowany w połowie XX w. systematycznie był rozbudowywany, pełni funkcje nie tylko edukacyjne, ale także społeczne. Społeczność tej wsi zabiega o wpisanie tego obiektu do rejestru zabytków.

Architektura pomilitarna

Zespół Tunelu Schronowego w Strzyżowie

W jego skład wchodził: tunel-schron dla pociągu sztabowego, zespół schronów zaplecza technicznego, bocznic kolejowa przebiegająca przez tunel, łącząca stację kolejową w Strzyżowie ze szlakiem kolejowym Rzeszów-Jasło, oraz drewniany peron położony po północnej stronie toru między stacją, a wlotem do tunelu. Główny obiekt kompleksu tunel-schron wydrążony został metodą górniczą we wnętrzu Żarnowskiej Góry, w całości jest budowlą podziemną o długości 436 metrów, ma przekrój koła o promieniu 8,9 m (przy posadzce szer. wynosi 8,5 m i wys. nad torowiskiem 6,5 m). Wjazdy zabezpieczone są ścianami oporowymi (o wys. ok 10 m). Grubość warstwy ziemi nad sklepieniem tunelu sięga 35 m. Oś tunelu przebiega w kierunku pn-wsch pd-zach, w linii prostej, jedynie jego pd-zach kraniec zakręca lekko w kierunku stacji w Strzyżowie. Zasadniczą komorę tunelu ograniczają betonowe ściany, w których zamontowano gazoszczelne, dwuskrzydłowe wjazdowe drzwi pancerne (z dwudzielnymi skrzydłami wyposażonymi dodatkowo w zamykane luki wentylacyjne i przejście). Obok, w narożnikach przedsionków znajdują się betonowe wartownie z otwartymi, labiryntowymi wejściami od strony wjazdów i gazoszczelnymi, pancernymi drzwiami do komory tunelu. Wnętrze komory głównej tunelu do wysokości 5,3 m ma obudowę żelbetową, górną część i sklepienia wykonano z cegły klinkierowej. Wysokość całości wynosi 6,5 m. W ścianach znajduje się 7 nisz, komora detonacyjna oraz wlot kanału technicznego. Kanał instalacyjny o długości 107 m przebiegał pod linią kolejową Rzeszów-Jasło i łączył tunel z zespołem schronów technicznych. Zarówno schrony techniczne, jak i kanał instalacyjny spełniały analogiczne funkcje jak w pobliskiej Cieszynie-Srępinie. Ściany zewnętrzne schronów posiadały elementy do mocowania drewnianej obudowy, mającej upodobnić obiekt do budynku gospodarczego. W odróżnieniu od Cieszyny-Srępiny kompleks nie posiadał własnej strefy obronnej ze schronami bojowymi.

Tunel zgodnie ze swym przeznaczeniem został wykorzystany 27 sierpnia 1941 r. podczas spotkania Hitlera i Mussoliniego w "Anlage Sud" i prawdopodobnie w październiku 1943 r. gdy zatrzymał się tu niemiecki pociąg sztabowy. W 1944 r. w strzyżowskim tunelu ulokowano, przeniesioną z Rzeszowa, montownię silników lotniczych firmy Flugmotorenwerke. Urządzenia montowni ustawione były na platformach kolejowych

wewnątrz tunelu. Obiekt, oznaczony kryptonimem 2004 Tunnel Strzyżow-Jasło "Phoenix", Niemcy ewakuowali w czerwcu 1944 r. wywożąc również wyposażenie schronów, a sam tunel zamierzali wysadzić. Zamiar ten udaremnił partyzanci AK, którzy w lipcu 1944 r. opanowali tunel, schron techniczny, stację kolejową oraz most na Wisłoku w Żarnowej.

Obecnie tunel jest dostępny do zwiedzania (przygotowywana jest trasa turystyczna); zachowały się unikalne wrota wjazdowe i jedne z drzwi prowadzące z wartowni do komory głównej tunelu. W schronie technicznym znajdują się instalacje oczyszczalni ścieków.

5 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Mocne strony i szanse:

- położenie gminy na atrakcyjnym turystycznie terenie, który wyróżnia się różnicowanymi walorami krajobrazowymi
- w dobrym stanie technicznym utrzymane zespoły sakralne i budynki użyteczności publicznej
- rozwój działalności organizacji społecznych
- dostępność do nowoczesnych metod badawczych w zakresie rewaloryzacji i konserwacji obiektów zabytkowych
- możliwość pozyskiwania środków finansowych pochodzących z różnych źródeł
- upowszechnianie edukacji nastawionej na popularyzację zabytków i ich ochronę
- wzrost świadomości społecznej w zakresie ochrony obiektów zabytkowych jako produktów turystycznych Strzyżowa
- możliwość współpracy z ośrodkami naukowymi (środowisko akademickie oraz instytucje kultury)

Słabości i zagrożenia:

- degradacja obiektów zabytkowych na skutek przypadkowych lub celowych działań
- wciąż niepełna wiedza na temat wartości obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie naszej gminy
- tendencja do zagospodarowania obiektów zabytkowych w sposób niewłaściwy, sprzeczny z historycznym przeznaczeniem
- brak wsparcia finansowego dla obiektów zabytkowych, z uwagi na nie wpisanie ich do rejestru zabytków

- postępująca degradacja wielu obiektów zabytkowych z powodu braku środków lub zainteresowania nimi właścicieli i posiadaczy
- postępująca zabudowa w dawnym folwarku w Strzyżowie
- występowanie klęsk żywiołowych (osuwiska, powodzie, pożary), które w sposób nieodwracalny niszczą strukturę zabytków

Program opieki nad zabytkami jest częścią działań samorządu dotyczącą opieki nad dziedzictwem kulturowym. Uwzględnia również wykonanie szeroko pojętych prac przy zabytkach i zahamowania procesów degradacji, wyeksponowanie zabytków i zwiększenie ich atrakcyjności dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych, ochronę przyrody, zagospodarowanie przestrzenne i tworzenie nowych miejsc pracy. Wszystkie podejmowane przez samorząd programy lub projekty dotyczące dziedzictwa kulturalnego znajdują swoje odzwierciedlenie w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla miasta Strzyżowa.

6 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem strategicznym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy i Miasta Strzyżów na lata 2017 – 2020 jest:

Zachowanie tożsamości lokalnej szansą dla miasta i regionu

Realizacja celu strategicznego będzie odbywać się w oparciu o trzy Priorytety:

- I. UDZIAŁ SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ W ZARZĄDZANIU DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
- II. PONOWNA ANALIZA I DOKUMENTOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO**
- III. DZIAŁALNOŚĆ PROMOCYJNA I POPULARYZACJA WALORÓW DZIEDZICTWA**

I. UDZIAŁ SOŁECZNOŚCI LOKALNEJ W ZARZĄDZANIU DZIEDZICTWEM		
Kierunki działań	Zadania	Finansowanie
Współpraca z instytucjami kultury i organizacjami społecznymi	Organizowanie szkoleń, wykładów i prelekcji dotyczących dziedzictwa kulturowego.	Budżet Gminy i Miasta Strzyżów
Współpraca ze szkołami na terenie miasta i gminy	Opracowanie ankiet dotyczącej dziedzictwa kulturowego i przeprowadzenie badań na temat świadomości społecznej w tym zakresie.	
Współpraca z organizacjami pozarządowymi		

II. PONOWNA ANALIZA I DOKUMENTOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunki działań	Zadania	Źródła finansowania
Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków	<ul style="list-style-type: none"> • Dokonanie przeglądu obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków w porozumieniu z samorządem lokalnym • Rozpoznanie i wprowadzenie do ewidencji zabytków zmian powstałych w wyniku rozbiorów, modernizacji i remontów obiektów • Określenie stanu technicznego obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków kolejnych obiektów 	
Wskazanie koordynatora dla działań w zakresie nowoczesnej organizacji i zarządzania ochroną dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzenie czynności koordynatora Muzeum Samorządowemu Ziemi Strzyżowskiej • Współpraca muzeum z instytucjami zajmującymi się ochroną dziedzictwa kulturowego (WKZ) • Współpraca muzeum z samorządem w zakresie promocji 	<p style="text-align: center;">Budżet Gminy i Miasta Strzyżów</p>
Inwentaryzacja cmentarzy wyznaniowych (rzymskokatolickich, greckokatolickich i żydowskich) na terenie gminy Strzyżów. Opracowanie architektury nagrobnej oraz epigrafiki.	<ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie szczegółowej inwentaryzacji uwzględniającej stan zachowania zabytku i propozycje prac zachowawczo-konserwatorskich • Konsultacje z Urzędem Ochrony Zabytków • Uzyskanie informacji źródłowych na temat historii obiektów • Skierowanie wniosków o wpisanie najciekawszych obiektów do rejestru WKZ 	

III. PROMOCJA I POPULARYZACJA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunki działań	Zadania	Źródła finansowania
<p>Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca wytworzeniu produktów turystyki kulturowej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • promocja najcenniejszych zabytków gminy • wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy • opracowanie <i>mapy zabytków gminy</i>, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji, ułatwiającej dotarcie zainteresowanym do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego • udostępnienie informacji na temat zabytków gminy na stronie internetowej Gminy Strzyżów i Muzeum Samorządowego Ziemi Strzyżowskiej • udostępnienie Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Strzyżów na stronie internetowej Gminy Strzyżów i Muzeum Samorządowego Ziemi Strzyżowskiej 	<p>Budżet Gminy i Miasta Strzyżów</p>
<p>Szeroki dostęp do informacji na temat zabytków gminy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • organizacja i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych • wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie i organizowanie zajęć • wykorzystywanie rocznic historycznych do promocji dziejów miasta i regionu 	<p>Budżet Gminy i Miasta Strzyżów</p>
<p>Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prezentacja stałych wystaw w Muzeum Samorządowym Ziemi Strzyżowskiej poświęconych tematyce lokalnej • Organizacja spotkań muzealnych z mieszkańcami poświęconych dziedzictwu kulturowym gminy • Portal internetowy „Strzyżów Wczoraj i Dzisiaj” umieszczony również na witrynie internetowej Gminy Strzyżów przedstawiający dawny Strzyżów na fotografiach 	<p>Budżet Gminy i Miasta Strzyżów</p>
<p>Pogłębienie świadomości mieszkańców gminy Strzyżów na temat walorów dziedzictwa kulturowego gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Propagowanie zabytków kultury językowej (język potoczny) • Umiejętność czytania krajobrazu historycznego (rzeźki, wzniesienia, grodziska, kurhany) i jego ochrona • Podtrzymywanie walorów etnograficznych i ich dokumentacja dźwiękowa i fotograficzna • Promowanie miejscowego rękodziela i lokalnej wytwórczości • Stworzenie wykazu lokalnych twórców, określenie kierunków zainteresowań i dokumentacji ich dzieł 	<p>Prowadzony przez prywatną osobę</p> <p>Budżet Gminy i Miasta Strzyżów</p>

6. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Strzyżów będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- instrumentów finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje (Uchwała Nr XXXV/29/06 rady Miejskiej w Strzyżowie z dnia 16 lutego 2006 r.), subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- instrumentów koordynacji obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa podkarpackiego;
- instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- instrumentów kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

7 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Strzyżów, opracowany na lata 2017-2020, po zaopiniowaniu przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz Strzyżowa będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej oraz Podkarpackiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

8 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku. Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane z następujących źródeł:

- z budżetu Gminy i Miasta Strzyżów. W przypadku Gminy i Miasta Strzyżów finansowanie odbywa się w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz Uchwała Nr XXXV/29/06 Rady Miejskiej w Strzyżowie z dnia 16 lutego 2006 r. dotyczy określenia zasad przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, trybu rozliczania dotacji, kontroli prawidłowości wykorzystywania dotacji dla zabytków wpisanych do rejestru, nie stanowiących własność gminy,
- z budżetu Powiatu Strzyżowskiego
- z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.,
- z budżetu Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.,
- z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy,
- z dotacji unijnych w ramach nowych programów operacyjnych.

7 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Strzyżów, opracowany na lata 2017-2020, po zaopiniowaniu przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz Strzyżowa będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej oraz Podkarpackiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Zabytek ruchomy	Nr	Data wpisu
1.	BONARÓWKA	Kościół filialny pw. Opieki Matki Bożej (d.cerkiew)	Wyposażenie – 17 szt.	B-102	13. 07. 2004 r.-
2.	BONARÓWKA	Kościół filialny pw. Opieki Matki Bożej (d.cerkiew)	elementy wyposażenia – 2 szt.	B-249	25. 06. 2008 r.
3.	DOBZECZÓW	Kościół parafialny pw. św. Stanisława	Wyposażenie – 62 szt.	B-27	20.06.2001
4.	STRZYŻÓW	Kościół parafialny pw. NPNMP	Wyposażenie – 23 szt.	B-108	30.08.2004
5.	STRZYŻÓW	Dom Sióstr Serafitek	Wyposażenie – 2 poz.	B-646	7.02.2014 r
6.	WYSOKA STRZYŻÓWSKA	Kościół par. p.w. św. Józefa w Wysokiej Strzyżowskiej	Wyposażenie i wystrój kościoła parafialnego p.w. św. Józefa w Wysokiej Strzyżowskiej	B-196	28.06.2007
7.	WYSOKA STRZYŻÓWSKA	Kościół parafialny pw. Św. Józefa	Witraże - 2 szt.	B-234	20.05.2008 r
8.	WYSOKA STRZYŻÓWSKA	Kościół parafialny pw. Św. Józefa	stacje drogi krzyżowej – 14 szt.	B-390	23. 02. 2011 r

L.p	Nazwa stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości (nr stanowiska na obszarze)	Obszar AZP	Rodzaj stanowiska	chronologia	uwagi
1.	Bonarówka	1 (4)	108-74	<ul style="list-style-type: none"> Ślady osadnictwa Ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> Epoka kamienia Okres nowożytny 	
2.	Brzeżanka	1 (48)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> Ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> Epoka kamienia (neolit) 	
3.	Brzeżanka	2 (49)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> Ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> pradzieje 	
4.	Brzeżanka	3 (50)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> Punkt osadniczy Ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> Pradzieje Późna faza wczesnego średniowiecza 	
5.	Brzeżanka	4 (51)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> osada 	<ul style="list-style-type: none"> Późne średniowiecze 	
6.	Dobrzechów	1 (9)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> Ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> Epoka kamienia (schyłkowy neolit) k. ceramiki sznurowej 	
7.	Dobrzechów	2 (3)	107-73	<ul style="list-style-type: none"> Punkt osadniczy Stary cmentarz w pobliżu dawnego kościoła, czynny do XIX w. 	<ul style="list-style-type: none"> Wczesne średniowiecze 	

25.	Godowa	6 (55)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wczesne średniowiecze 	
26.	Godowa	7(59)	106-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • okres prahistorii 	
27.	Godowa	8(13)	108-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • późne średniowiecze lub nowożytność 	
28.	Godowa	9(14)	108-74	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • późne średniowiecze lub nowożytność 	
29.	Godowa	10(2)	107-75	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) 	
30.	Godowa	11(3)	107-75	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • okres prahistoryczny 	
31.	Godowa	12 (4)	107-75	<ul style="list-style-type: none"> • osada 	<ul style="list-style-type: none"> • okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) 	
32.	Grodzisko	1 (1)	106-74	<ul style="list-style-type: none"> • cmentarzysko ciałopalne 	<ul style="list-style-type: none"> • Epoka brązu (kultura łużycka) 	
33.	Grodzisko	2 (2)	106-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadniczy • osada • grodzisko? 	<ul style="list-style-type: none"> • Okres prahistorii • Okres wczesnego średniowiecza • Okres średniowiecza 	
34.	Grodzisko	3 (3)	106-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • Epoka kamienia/epoka brązu (kultura ceramiki sznurowej) 	
35.	Grodzisko	4 (8)	106-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • prahistoria 	
36.	Grodzisko	5 (18)	106-74	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • prahistoria 	
37.	Grodzisko	6 (19)	106-73	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • neolit 	
38.	Grodzisko	7 (20)	106-73	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • epoka kamienia lub wczesne średniowiecze • nieokreślony 	
39.	Grodzisko	8 (1)	105-73	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa • ślad osadniczy • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • wczesna epoka brązu • okres wpływów rzymskich kultura przeworska) 	
40.	Grodzisko	9 (2)	105-73	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadniczy • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • późne średniowiecze • epoka kamienia (mezolit) 	

55.	Strzyżów	12 (15)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza 	
56.	Strzyżów	13 (16)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • osada 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza 	
57.	Strzyżów	14 (17)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa • osada 	<ul style="list-style-type: none"> • Pradzieje 	
58.	Strzyżów	15 (18)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa • ślady osadnictwa • punkt osadniczy • punkt osadniczy • osada 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza • Pradzieje • wczesna epoka brązu • epoka brązu • okres wpływów rzymskich • wczesne średniowiecze 	
59.	Strzyżów	16 (19)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • pradzieje 	
60.	Strzyżów	17 (39)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza 	
61.	Strzyżów	18 (40)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • Pradzieje 	
62.	Strzyżów	19 (56)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa • ślady osadnictwa • osadnictwo 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza • Neolit • średniowieczne 	
63.	Strzyżów	20 (57)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa • osadnictwo 	<ul style="list-style-type: none"> • Pradzieje 	
64.	Strzyżów	21 (58)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza • późna faza wczesnego średniowiecza 	
65.	Strzyżów	22 (60)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • osada 	<ul style="list-style-type: none"> • późne średniowiecze 	

76.	Wysoka Strzyżowska	4 (23)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy • osada 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza 	
77.	Wysoka Strzyżowska	5 (24)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza 	
78.	Wysoka Strzyżowska	6 (25)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • osada 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza 	
79.	Wysoka Strzyżowska	7 (26)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa • osada 	<ul style="list-style-type: none"> • Pradzieje • późna faza wczesnego średniowiecza • późna faza wczesnego średniowiecza 	
80.	Wysoka Strzyżowska	8 (27)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • osada • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wczesne średniowiecze • późne średniowieczne 	
81.	Wysoka Strzyżowska	9 (28)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • osada • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wczesne średniowiecze 	
82.	Wysoka Strzyżowska	10 (29)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa • punkt osadniczy • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • późne średniowiecze • wczesna epoka brązu 	
83.	Wysoka Strzyżowska	11 (30)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wczesne średniowiecze 	
84.	Wysoka Strzyżowska	12 (31)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wczesne średniowiecze 	
85.	Wysoka Strzyżowska	13 (32)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza 	
86.	Wysoka Strzyżowska	14 (33)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza 	
87.	Wysoka Strzyżowska	15 (34)	107-74	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy • ślady osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • epoka brązu(kultura łużycka) • okres wpływów rzymskich(kultura przeworska) 	

100.	Wysoka Strzyżowska	28 (19)	107-73	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa • ślad osadnictwa • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Pradzieje • późna faza wczesnego średniowiecza • późne średniowiecze lub okres nowożytny 	
101.	Wysoka Strzyżowska	29 (20)	107-73	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • późne średniowiecze 	
102.	Wysoka Strzyżowska	30 (21)	107-73	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • późne średniowiecze 	
103.	Wysoka Strzyżowska	31 (22)	107-73	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • późna faza wczesnego średniowiecza lub późne średniowiecze 	
104.	Wysoka Strzyżowska	32 (23)	107-73	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • epoka kamienia lub wczesna epoka brązu • późne średniowiecze 	
105.	Wysoka Strzyżowska	33 (24)	107-73	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • epoka kamienia (neolit) • późna faza wczesnego średniowiecza lub późne średniowiecze 	
106.	Wysoka Strzyżowska	34 (25)	107-73	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • epoka kamienia lub wczesna epoka brązu • późne średniowiecze 	
107.	Wysoka Strzyżowska	35 (28)	108-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Pradzieje • późne średniowiecze lub okres nowożytny 	
108.	Wysoka Strzyżowska	36 (2)	108-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • pradzieje 	
109.	Wysoka Strzyżowska	37 (3)	108-74	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • epoka kamienia • nowożytność 	
110.	Wysoka Strzyżowska	38 (5)	108-74	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • epoka kamienia 	

128.	Żarnowa	4 (6)	107-75	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wczesna epoka brązu 	
129.	Żarnowa	5 (7)	107-75	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • pradzieje 	
130.	Żyżnów	1 (15)	108-74	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • Pradzieje 	
131.	Żyżnów	2 (3)	108-75	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wczesne średniowiecze 	
132.	Żyżnów	3 (4)	108-75	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • pradzieje 	
133.	Żyżnów	4 (5)	108-75	<ul style="list-style-type: none"> • punkt osadniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • okres wpływów rzymskich(kultura przeworska) 	
134.	Żyżnów	5 (6)	108-75	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wczesna epoka brązu (krąg kultur post-sznurowych) 	
135.	Żyżnów	6 (7)	108-75	<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa • ślad osadnictwa • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • epoka kamienia – wczesna epoka brązu • pradzieje • okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) 	
				<ul style="list-style-type: none"> • ślad osadnictwa • ślad osadnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Pradzieje • wczesna epoka brązu 	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu
1.	BONARÓWKA	Cerkiew greko-kat. p.w. Opieki Matki Boskiej ze starodrzewem		1841	A-584 (d. A-1260)	22.04.1993
2.	DOBRZECHÓW	Kościelisko z pomnikiem nagrobnym	dz. nr 1008/1 o pow. 29 a 46 m ²	XIV	A-1035	25.07.1979
3.	DOBRZECHÓW	Kościół z otoczeniem wraz z elementami roślinnymi i terenowymi w zespole kościoła par. p.w. Św. Stanisława Bpa		1888-1893	A-583 (d. A-1045)	11.09.1979
4.	DOBRZECHÓW	Ogródenie w zespole kościoła par. p.w. Św. Stanisława Bpa		pocz. XX	A-1045 jw.	11.09.1979
5.	DOBRZECHÓW	Aleje w zespole kościoła par. p.w. Św. Stanisława Bpa		XVII	A-1045	11.09.1979
6.	DOBRZECHÓW	Kapliczka dworska z otoczeniem (d.p.gr. 1134 i p b nr 6) w pozostałościach zespołu folwarcznego	z zagajnikiem na stoku wzgórza	1835	A-1139	25.10.1983
7.	GODOWA	Dom w zagrodzie				
8.	GODOWA	Stajnia w zagrodzie	obok Szkoły Podstawowej, nr 261 nr 588	1918-1919	A-1058	15.02.1980
9.	STRZYŻÓW	Kościół par. p.w. MB Niepokalanie Poczętej i Bożego ciała		1918-1919	A-1058	15.02.1980
10.	STRZYŻÓW	Mur ogrodzenie w zespole kościelnym		1401	A-547 (d. A-1039)	09.08.1979
11.	STRZYŻÓW	Dzwonnica w zespole kościelnym			A-401	23.02.2011
				XV	A-547 (d. A-1039)	09.08.1979

22.	STRZYŻÓW	Park krajobrazowy ze stawami w zespole pałacowym			A-1126	25.11.1982
23.	STRZYŻÓW	Tunel schronowy w zespole schronowym dla pociągu sztabowego			A-423	08.10.2010
24.	STRZYŻÓW	Tunel instalacyjny w zespole schronowym dla pociągu sztabowego			A-423	08.10.2010
25.	STRZYŻÓW	Schron zapleczka technologicznego z bet. zbiornikiem wody w zespole schronowym dla pociągu sztabowego			A-423	08.10.2010
26.	STRZYŻÓW	Pozostałości bocznic kolejowej przy ul. Tunelowej w zespole schronowym dla pociągu sztabowego			A-423	08.10.2010
27.	STRZYŻÓW	Budynek mieszkalny (ob. Siedziba Muzeum Samorządowego Ziemi Strzyżowskiej)	Dz. 797/7 Ul. Łukasiewicza 10	1909	A-1374	26.01.2016
28.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	Kościół par. p.w. Św. Józefa z otoczeniem	dz. 844, 842/1, 841, cz. dz. nr 840/2	1912	A-179	31.10.2006
29.	ŻARNOWA	Obelisk – kapliczka na kopcu			A-209	15.03.1971
30.	ŻYZNÓW	Pałac w zespole pałacowym w granicach historycznego założenia		1 poł. XIX	A-1068	04.12.1980
31.	ŻYZNÓW	Oficyna i wozownia w zespole pałacowym w granicach historycznego założenia (dawne stajnie, bud. gosp.)		1 poł. XIX	A-1068	04.12.1980

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Materiał	Datowanie	Użytkownik	Wpis do rejestru zabytków: numer, data	Uwagi
1.	BONARÓWKA	Cerkiew greko – kat. p.w. Opieki Matki Boskiej ze starodrzewem		drewn.	1841	Parafia Przepisany do nowego rejestru woj. podkarpackiego nr. Rej. A-584 31.05.2011	A-1260 22.04.1993	ob. kościół parafialny rzym. – kat. p.w. Przemienienia Pańskiego, remont, 1897, 1970, karta ewidencyjna biała i zielona
2.	BONARÓWKA	Cmentarz grekokatolicki						
3.	BONARÓWKA	kapliczka	W lesie z dębem, obok nr 1	Mur.	XIX w.			
4.	BONARÓWKA	Kapliczka	obok nr 18	mur.	1928			
5.	BONARÓWKA	Kapliczka	obok nr 46	mur.	4 ćw. XIX			
6.	BONARÓWKA	Kapliczka	obok nr 56	mur.	I. 30 XX			
7.	BONARÓWKA	Kapliczka	obok nr 80	mur.	1 poł. XIX			
8.	BONARÓWKA	Kapliczka	obok nr 80	mur.	4 ćw. XIX			
9.	BONARÓWKA	Kapliczka	w lesie	mur.	4 ćw. XIX			
10.	BONARÓWKA	Kapliczka	Obok nr 71	mur.				
11.	BONARÓWKA	Kapliczka	Poniżej nr 77	mur.				
12.	BONARÓWKA	Kapliczka	Pomiędzy nr 76 i 79	mur.				
13.	BONARÓWKA	Szkoła		drewn.	I. 40 XX			Dom Harcerza nr 55, ob. Dom Samotnej Matki
14.	BONARÓWKA	Dom	nr 1	drewn.	ok. 1930	W. Bożek H. Spiech		

30.	DOBRZECHÓW	c. Ogrodzenie w Zespole kościoła par. p.w. Św. Stanisława Bpa ze schodami		żel.		pocz. XX		A-1450 23.02.2017	wyk. Józef Górecki wg proj. T. Stryjeńskiego
31.	DOBRZECHÓW	d. Aleje w Zespole kościoła par. p.w. Św. Stanisława Bpa	z zagajnikiem na stoku wzgórza			XVII	Parafia	A-1045 11.09.1979	
32.	DOBRZECHÓW	e. Plebania w Zespole kościoła par. p.w. Św. Stanisława Bpa		mur.		1867 lub 1879	Parafia		
33.	DOBRZECHÓW	f. stodoła w Zespole kościoła par. p.w. Św. Stanisława Bpa		Mur.		XIX w.			
34.	DOBRZECHÓW	cmentarz				XIX w.			
35.	DOBRZECHÓW	Kaplica cmentarna Skrzyńskich i Koźmiaków		mur.		1853			karta ewidencyjna zielona
36.	DOBRZECHÓW	Kapliczka	Obok nr 20	Mur.		1930 r.			
37.	DOBRZECHÓW	Kapliczka	obok nr 101	mur.					
38.	DOBRZECHÓW	Kapliczka	obok nr 214 (d.111)	mur.		1860			wzniesiona z fundacji Józefa i Marii Mihów, karta ewidencyjna zielona
39.	DOBRZECHÓW	Kapliczka z figurą Św. Floriana	obok nr 184	kam.					w ogrodzie
40.	DOBRZECHÓW	Kapliczka	Obok nr 424 (d.216)	Kam.		1909 r.			
41.	DOBRZECHÓW	kapliczka	obok nr 478	mur.		3 ćw. XIX			

51.	DOBRZECHÓW	Zabudowa gospodarcza w zespole folwarczym		Mur.	k.XIX w.			
52.	DOBRZECHÓW	Stodoła w zespole folwarczym		Mur.	k.XIX w.			
53.	DOBRZECHÓW	Studnia w zespole folwarczym		Mur.	k.XIX w.			
54.	DOBRZECHÓW	Ogrodzenie w zespole folwarczym		Kam.	k.XIX w.			
55.	DOBRZECHÓW	Pozostałości starodrzewia w zespole folwarczym			k.XIX w.			
56.	DOBRZECHÓW	Dom podworski		Mur.	Pocz. XX w.			
57.	DOBRZECHÓW	tartak z mlynem zespołu folwarcznego		mur.	1909			o napędzie parowym, ob. elektrycznym, karta ewidencyjna biała osobna na tartak i młyn
58.	DOBRZECHÓW	D. szkoła	nr 283	mur.	pocz. XX		wł. prywatna	
59.	DOBRZECHÓW	Zespół Cegielni a. Piec komorowy		mur.	1902			
60.	DOBRZECHÓW	Zespół Cegielni b. komin kaflarski		mur.	1902			
61.	DOBRZECHÓW	Zespół Cegielni c. willa dyrektora		mur.	1902			karta ewidencyjna biała
62.	DOBRZECHÓW	Zespół Cegielni						

78.	GBISKA	Kapliczka	Nr. 60	mur.			Adamski		
79.	GLINIK CHARZEWSKI	Kapliczka	obok nr 56	mur.		k. XIX			
80.	GLINIK CHARZEWSKI	Kapliczka	obok nr 59	mur.		ok. 1850	S. Gaciarz		karta ewidencyjna zielona
81.	GLINIK CHARZEWSKI	Kapliczka	obok nr 62	mur.		ok. poł. XIX			
82.	GLINIK CHARZEWSKI	Kapliczka	obok nr 99	mur.		przed 1914			
83.	GLINIK CHARZEWSKI	Kapliczka	obok nr 114	mur.		ok. 1880			
84.	GLINIK CHARZEWSKI	Kapliczka	„przy torach”	mur.		ok. 1850	W. Pałys		karta ewidencyjna zielona
85.	GLINIK CHARZEWSKI	Kapliczka na drzewie	obok kapliczki „przy torach”						
86.	GLINIK CHARZEWSKI	Szkoła		mur.		1910			
87.	GLINIK CHARZEWSKI	Dom	nr 174	drewn.		1909	S. Turoń		
88.	GLINIK CHARZEWSKI	Dom	Nr 175	Drewn.		1880			
89.	GLINIK ZABOROWSKI	Kapliczka	obok nr 82	mur.		XIX/XX	Bożena Hart		
90.	GLINIK ZABOROWSKI	Kapliczka	obok nr 106	mur.		1887			
91.	GLINIK ZABOROWSKI	Kapliczka	obok nr 110	mur.		Pocz. XX w.			
92.	GLINIK ZABOROWSKI	Kapliczka	obok SKR	mur.		1930			
93.	GLINIK	Kapliczki	obok nr 54						współczesne

													biała; brak obiektu – konserwator prowadzi sprawę wyjaśniającą;
114.	GODOWA	b. Piwnica w zagrodzie	nr 588		mur. (kam.)		1918-1919	E. Wiliusz	A-1058 15-02.1990				brak obiektu – konserwator prowadzi sprawę wyjaśniającą;
115.	GODOWA	Dom	nr 101		mur. - drewn.		I. 30 XX	E. Ziobro					
116.	GODOWA	Dom	nr 272		drewn.		1890	J. Ziobro					
117.	GODOWA	Dom	nr 343		drewn.		ok. 1900	L. Gomółka					
118.	GODOWA	Dom	nr 403		drewn.		ok. 1915	W. Górczyca					
119.	GODOWA	Dom	nr 591		drewn.		4 ćw. XIX	W. Szurlej					
120.	GODOWA	Stodoła	nr 296		drewn.		ok. 1900	W. Zamorska					
121.	GRODZISKO	Kościół wraz z dzwonnica i ogrodzeniem			Mur.		1950 (?)						
122.	GRODZISKO	Kapliczka	obok nr 2		mur.		1870						
123.	GRODZISKO	Kapliczka	obok nr 89		mur.		1928						
124.	GRODZISKO	Kapliczka	Obok nr 100		mur.		1910 r.						
125.	GRODZISKO	Kapliczka	Obok nr 129		mur.		2 poł. XIX w.						
126.	GRODZISKO	Kapliczka	obok nr 141		mur.		XIX/XX						
127.	GRODZISKO	Kapliczka	Obok nr 158A		Mur.		Pocz. XX w.						
128.	GRODZISKO	dom	Nr 118		Mur.		XIX/XX w.						
129.	GRODZISKO	dom	Nr 155		Drewn.		Pocz. XX w.						
130.	ŁĘTOWNIA	Kapliczka	przy drodze Strzyżów - Łętownia		mur.		1880						
131.	ŁĘTOWNIA	Kapliczka	obok nr 23		mur.		1947						
132.	STRZYŻÓW	Układ urbanistyczny					XV-XIX						

141.	STRZYŻÓW	Obudowa studni przy plebani		Mur.		XIX w.		
142.	STRZYŻÓW	Bożnica (teren wpisu obejmuje część działki pod obecnym bud. GS-u przy Rynku	ul. Przedawczyka 6	mur.		2 poł. XVIII	A-286 30.06.1960	ob. biblioteka, remont i adaptacja 1964, karta ewidencyjna zielona
143.	STRZYŻÓW	Zespół klasztorny SS. Serafinek a. Kaplica	ul. Słowackiego 24	mur.		ok. 1900		
144.	STRZYŻÓW	b. Klasztor	ul. Słowackiego 24	mur.		ok. 1900		
145.	STRZYŻÓW	c. Ogródenie	ul. Słowackiego 24	mur.		ok. 1900		
146.	STRZYŻÓW	d. figura Św. Katarzyny z kościoła Św. Katarzyny	ul. Słowackiego 24	kam.		XVIII		
147.	STRZYŻÓW	Kaplica cmentarna p.w. Św. Michała Archanioła wraz z cmentarzem		mur.		1 poł. XIX (?)		powiększona i odnowiona 1863
148.	STRZYŻÓW	Kaplica p.w. MB Bolesnej		mur.		ok. 1936		na miejscu starej drewnianej
149.	STRZYŻÓW	Kapliczka p.w. Św. Józefa	w lesie przy d. drodze na Sandomierz	mur.		1 poł. XIX (1772)		ufundowana przez J. Patryna, karta ewidencyjna zielona
150.	STRZYŻÓW	Kapliczka	ul. Konopnickiej 12 (2?)	mur.		4 ćw. XIX	K. Cieć	karta ewidencyjna zielona
151.	STRZYŻÓW	Kapliczka	ul. Kościuszki 44	mur.		1921	S. Jabłoński	
152.	STRZYŻÓW	Kapliczka	ul. Łukasiewicza 18	mur.		ok. 1900		na miejscu starszej z 1 poł. XIX

167.	STRZYŻÓW	Rogatka Miejska	ul. Mostowa 6	mur.	ok. poł. XIX			ob. dom
168.	STRZYŻÓW	Dworzec kolejowy	ul. Witosza (d. ul. Kolejowa)	mur.	ok. 1910			
169.	STRZYŻÓW	Wieża Ciśnień	ul. Witosza (d. ul. Kolejowa)	mur.	ok. 1910	Dom w którym mieszkał zawia- dowca		
170.	STRZYŻÓW	Karczma ob. budynek mleczarni	ul. Słowackiego 43	mur.	I. 20,30 XX	OSM		karta ewidencyjna biała
171.	STRZYŻÓW	D. Remiza Strażacka	ul. Kilińskiego 4	mur.	pocz. XX			remont I. 20 XX
172.	STRZYŻÓW	Zespół browaru a. Suszarnia stodu	ul. 1 Maja 1	mur.	1902	Rejon Dróg Pu- blicznych		ob. magazyn, karta ewidencyjna biała
173.	STRZYŻÓW-GODOWA	Zespół dworski a. dwór	Ul. Modrzewiowa 1A	mur.	ok. 1786	UG Strzyżów	A-349 10.04.1968 17.04.1968	na resztkach wcze- śniejszych zabudo- wań, przebud. 1926, po 1945, restaur. 1969, karat ewiden- cyjna zielona
174.	STRZYŻÓW	b. pozostałości parku			XVIII	UG Strzyżów	A-349 10.04.68 17.04.68	starodrzewie
175.	STRZYŻÓW	Zespół pałacowy a. Pałac	ul. Sobieskiego 7 932,935-1 179-LWH 293	mur.	k. XIX	Skarb Państwa Starostwo	A-1162 25.11.82	ob. Dom Dziecka, re- mont 1974, karta ewidencyjna zielona
176.	STRZYŻÓW	b. dom oficjal- sty	ul. Sobieskiego 45	mur.	ok. 1930			remont
177.	STRZYŻÓW	c. dom ogrod- nika	ul. Sobieskiego 64	drewn.	ok. 1930			
178.	STRZYŻÓW	a. Piwnica		mur.	pocz. XX		A-1162 25.22.82	Dom Dziecka

194.	STRZYŻÓW	Dom		ul. Konopnickiej 2	mur.	1891	Wolan	
195.	STRZYŻÓW	Dom		ul. Konopnickiej 8	mur.	1929		
196.	STRZYŻÓW	Kamienica czynszowa		ul. 700 Lecia 14	mur.	I. 20 XX	Skarb Państwa	
197.	STRZYŻÓW	Kamienica		ul. 700 Lecia 16	mur.	I. 20,30 XX	Górnicy	
198.	STRZYŻÓW	Budynek		ul. Łukasiewicza 2	mur.	1 poł. XIX	Maźnicki, Socha, Złotek, Jurzyta	rozbud. I. 20, 30 XX
199.	STRZYŻÓW	Dom		ul. Łukasiewicza 3	mur.	1909	Włodyka, Maciaskiewicz	
200.	STRZYŻÓW	Budynek		ul. Łukasiewicza 4	mur.	1 poł. XIX	Maźnicki	rozbud. I. 20 i 30 XX
201.	STRZYŻÓW	Budynek		ul. Łukasiewicza 8	mur.	XIX/XX	Maźnicki	
202.	STRZYŻÓW	Kamienica		ul. Łukasiewicza 10	mur.	pocz. XX	Skarb Państwa	
203.	STRZYŻÓW	Dom		ul. Łukasiewicza 18	mur.	1936	Bielawscy	proj. Nowakowskiego
204.	STRZYŻÓW	dom		ul. Łukasiewicza 31	Drewn.	1926-1929		
205.	STRZYŻÓW	Dom		ul. Łukasiewicza 36	mur.	1936	Surowiecka Bukowska	
206.	STRZYŻÓW	Dom		ul. 3 Maja 4	drewn.	ok. 1920	Haber, Tauter	
207.	STRZYŻÓW	Dom		ul. 3 Maja 7	mur.	ok. 1920	Staroń, Gardułowice	
208.	STRZYŻÓW	Dom		Ul. 3 Maja 12	Mur.	XX w.		
209.	STRZYŻÓW	Dom		ul. 3 Maja 16	drewn.-mur.	poł. XIX	Bednarczyk Pawłowczyk	
210.	STRZYŻÓW	Dom		ul. Patryna 8	drewn.	ok. 1900	wł. prywatna	
211.	STRZYŻÓW	Dom		ul. Patryna 10	drewn.	ok. 1915	Srocekoniowie	
212.	STRZYŻÓW	Dom		ul. Patryna 12	mur.	ok. 1920	Nowakowski	
213.	STRZYŻÓW	Dom		ul. Piękna 2	drewn.	1929		
214.	STRZYŻÓW	Kamienica		ul. Przecławczyka 4	mur.	1914	Grudnicka	
215.	STRZYŻÓW	kamienica		ul. Przecławczyka	Mur.	Pocz. XX w.		
216.	STRZYŻÓW	Dom		ul. Przekopna 2	drewn.	ok. 1910	Zimny	

234.	STRZYŻÓW	Kamienica	Rynek 31	mur.	1 poł. XIX	Szaro	
235.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Sanocka 1	mur.	pocz. XX	Maraj	(d. Rynek 13)
236.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Sanocka 3	mur.	1930	Rozlepiło	
237.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Sanocka 6	mur.	1 poł. XIX	Korab, Rusinek	nadbud. 1925, proj. K. Irzycki
238.	STRZYŻÓW	kamienica	Ul. Sanocka 7	Mur.	k. XIX w.		
239.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 1	mur.	1 poł. XIX	Jarosz	rozbud. l. 20 XX
240.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 2	mur.	1 poł. XIX	GS"Sch"	rozbud. ok. 1900
241.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 3	mur.	1 poł. XIX	Midurowie, Okoniowie, Ko- nieczkowsy, Bukowscy, Ty- czewscy	rozbud. pocz. XX
242.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 4	mur.	ok. 1930	Górnicka, Pra- głowska, Szara	
243.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 5	mur.	l. 20, 30 XX	Szura	
244.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 7	mur.	1913-1914	Krajewski	
245.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 11	mur.	1 poł. XIX	Gwiszcz	nadbud. l. 30 XX
246.	STRZYŻÓW	Dom	ul. Słowackiego 12	mur.	ok. 1910	Maraj, Koniecz- kowska	
247.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 13	mur.	1 poł. XIX		nadbud. l. 20,30 XX
248.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 14	mur.	1900	Adamczyk Pawłowicz	
249.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 21	mur.	pocz. XX	Woźniacki, Ziobro	
250.	STRZYŻÓW	Budynek gospodarczy	ul. Słowackiego 27	mur.	l. 20 XX	Cichocka - Bal- lenstadt	
251.	STRZYŻÓW	Kamienica	ul. Słowackiego 36	mur.	ok. 1930	Bank Spółdziel- czy	ob. bank, remont l. 70 XX

275.	STRZYŻÓW	c. Schron zaple- cza technolo- gicznego z be- tonowym zbiornikiem wody	Ul. Tunelowa	mur.	j.w.		A-423 z 08.10.2010
276.	STRZYŻÓW	d. Pozostałości bocznicy kole- jowej przy ul. Tunelowej ze- społu schro- nowego	Ul. Tunelowa	mur.	j.w.		A-423 z 08.10.2010
277.	STRZYŻÓW	Bocznicą kolejowa od strony Żarnowej i grobla	Ul. Armii Krajowej				
278.	STRZYŻÓW	Dom dróżnika	Ul. Armii Krajowej 32	Mur.	Poł. XX w.		
279.	STRZYŻÓW	gorzelnia	Ul. Graniczna 1	Mur.	Pocz. XX w.		
280.	STRZYŻÓW	Stacja pomp	Ul. Grunwaldzka	mur	k. XIX w.		
281.	TROPIE	Kapliczka	obok nr 286	mur.	1926		
282.	TROPIE	Kapliczka	obok nr 39	mur.			
283.	TROPIE	Kapliczka	obok szkoły	mur.			
284.	TROPIE	Kapliczka	naprzeciw zagrody nr 91				
285.	TROPIE	Kapliczka	pomiędzy nr 30 a 39	mur.			
286.	TROPIE	Szkoła	nr 294	mur.	przed 1914		ob. Dom Nauczyciela
287.	TROPIE	Dom w zagrodzie	nr 91	drewn.	ok. poł. XIX	S. Soja	
288.	TROPIE	Stodoła w zagrodzie	nr 91	drewn.	ok. poł. XIX	S. Soja	
289.	TROPIE	Dom	nr 30	drewn.	przed 1870	W. Gąsior	
290.	TROPIE	Dom	nr 92	drewn.	przed 1889	B. Mazur	

310.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	b. Stajnia ze sto- dofą	nr 183 (d. nr 99)	mur.	k. XIX	R. Jachym	
311.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	c. Gorzelnia	nr 184 (d. nr 98)	mur./ kam.	k. XIX	A. Kliś	ob. dom mieszkalny
312.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	d. Spichlerz	nr 185	mur./ kam.	poł. XIX	J. Drozd	ob. stajnia
313.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	e. Spichlerz ze stajnią	dom nr 52 (d. nr 22)	mur.	1883	J. Zimny	
314.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	Zagroda a. dom	nr 264	drewn.	1914	K. Jarosz	
315.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	b. stodoła	nr 264	drewn.	1917	K. Jarosz	
316.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	Zagroda a. dom	nr 381 (d. nr 242)	drewn.	ok. 1900	B. Maraj	
317.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	b. Stodoła	nr 381 (d. nr 242)	drewn.	I. 20 XX	B. Maraj	
318.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	a. piwnica	nr 610 (d. nr 440)	mur./ kam.	ok. 1920	S. Ścieżka	
319.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	Zagroda a. dom	nr 618 (d. nr 448)	drewn.	1890	Z. Włodyka	remont po 1945, d. młyn wodny
320.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	b. piwnica	nr 618 (d. nr 448)	mur./ kam.	1890	Z. Włodyka	
321.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	Zagroda a. dom	nr 620 (d. nr 451)	drewn.	1903	J. Kułpińska	
322.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	b. stajnia	nr 620 (d. nr 451)	drewn.	1903	J. Kułpińska	
323.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	Dom	nr 22 (d. nr 9)	mur.	ok. 1940	T. Godek	
324.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	Dom	nr 39 (d. nr 516)	drewn.	ok. 1880	J. Zamorski	remont ok. 1935
325.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	dom	Nr 43	Drewn.	Pocz. XX w.		
326.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	Dom	nr 121 (d. nr 62)	drewn.	ok. 1880	M. Szeremeta	
327.		dom	Nr 185	Drewn./kam.	Pocz. XX w.		

356.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	dom	Nr 636	Drewn.	Pocz. XX w.		
357.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	Dom	nr 645 (d.nr 468)	drewn.	ok. 1880	T. Włodyka	
358.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	dom	Nr 656	Drew./kam.	XIX/XX w.		
359.	ZAWADKA	Kapliczka	Obok nr 1	Kam.	XIX w.		
360.	ZAWADKA	Kapliczka	obok nr 37	mur.	1900		
361.	ZAWADKA	Kapliczka	Obok nr 47	Kam.	XIX w.		
362.	ZAWADKA	Kapliczka	Obok nr 56	Kam.	XIX w.		
363.	ZAWADKA	Kapliczka	obok nr 59	mur.	1904		
364.	ZAWADKA	Kapliczka	obok nr 89	mur.	1898		
365.	ZAWADKA	Kapliczka	obok nr 94	mur.	1935		
366.	ZAWADKA	dom	Nr 44	Kam./głina	Poł. XX w.		
367.	ŻARNOWA	Kapliczka	obok nr 59	mur.	1938		
368.	ŻARNOWA	Kapliczka	obok nr 154	mur.	1902		
369.	ŻARNOWA	Kapliczka	obok nr 174	mur.	2 poł. XIX		
370.	ŻARNOWA	Kapliczka-krzyż	obok nr 178	mur.	ok. 1938		
371.	ŻARNOWA	Zagroda a. dom	nr 213	drewn.	1910	J. Zamorska	
372.	ŻARNOWA	b. stodoła	nr 213	drewn.	ok. 1850	J. Zamorska	
373.	ŻARNOWA	c. piwnica	nr 213	mur./kam.	ok. 1940	J. Zamorska	
374.	ŻARNOWA	Zagroda a. dom	nr 278	drewn.	ok. 1890	B. Wójcik	
375.	ŻARNOWA	b. piwnica	nr 278	mur./kam.	1890	B. Wójcik	
376.	ŻARNOWA	Zagroda a. dom	nr 289	drewn.	ok. 1850	J. Domaradzki	
377.	ŻARNOWA	b. stodoła	nr 289	drewn.	ok. 1850	J. Domaradzki	
378.	ŻARNOWA	c. piwnica	nr 289	mur./kam.	ok. 1850	J. Domaradzki	
379.	ŻARNOWA	Dom	nr 54a	drewn.	1932	Z. Gwiżdż	
380.	ŻARNOWA	Dom	nr 91	drewn.	ok. 1880	M. Jamróz	remont 1930
381.	ŻARNOWA	Dom	nr 197	drewn.	I. 40 XX	J. Patryn	

396.	ŻYZNÓW		b. oficyna i wozownia (d. stajnia, bud. Gospod.)		drewn. – mur.	1 poł. XIX			A-1068 04.12.80	1945, karta ewidencyjna zielona karta ewidencyjna biała (jako d. stajnie)
397.	ŻYZNÓW		c. wozownia tzw. „Andrzejówka”		drewn.-mur.	1 poł. XIX			A-1068 04.12.80	karta ewidencyjna biała
398.	ŻYZNÓW		d. Fontanna		kam.	ok. poł. XIX			A-1068 04.12.80	
399.	ŻYZNÓW		e. brama ogrodzeniowa		mur.	l. 20 XX			A-1068 04.12.80	
400.	ŻYZNÓW		f. park krajobrazowy z d. sadem i wazywniakami			przed 1877			A-1068 04.12.80	wg projektu właścicielki majątku M. Stawskiej
401.	ŻYZNÓW		Czworak	nr 136	mur.	XIX w.			j.w.	ob. mieszkanie pracowników d. dworu
402.	ŻYZNÓW		Aleja drzew przy drodze							
403.	ŻYZNÓW		Szkoła d. rządcówka z zespołu pałacowego	nr 129	mur.	ok. 1900		R. Szaro		ob. dom
404.	ŻYZNÓW		Dom (dawnej Stacja kolejowa)	nr 98,99	mur.	ok. 1880		L. Piskadło		adaptacja na go- spodę, d. dom nr 51
405.	ŻYZNÓW		Dom	nr 106	drewn.	l. 40 XX		Z. Barzyk		
406.	ŻYZNÓW		dom	Nr 153	Drewn.	1931 r.				
407.	ŻYZNÓW		piwnica	Obok nr 181	Kam.	Pocz. XX w.				